

İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİ
Yusuf AKINCI

Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Durmuş Çağrı YILDIRIM

2020

**T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİ

Yusuf AKINCI

İKTİSAT ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. DURMUŞ ÇAĞRI YILDIRIM

TEKİRDAĞ-2020

HER HAKKI SAKLIDIR.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

19/01/ 2021

Yusuf AKINCI

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF AKINCI tarafından hazırlanan “İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİ”
konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 19.01.2021 Salı günü saat 16:45’da
yapılmış olup, tezin kabul edilmesine OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar
verilmiştir.

Doç. Dr. Durmuş Çağrı YILDIRIM	Kanaat: Başarılı	İmza:
Doç. Dr. Veli SIRIM	Kanaat:Başarılı	İmza:
Dr. Öğr. Üyesi Işıl DEMİRTAŞ	Kanaat:Başarılı	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20.....

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ABD : İktisat Anabilim Dalı
Tez Başlığı : İkiz Açıklar Hipotezi
Tez Yazarı : Yusuf AKINCI
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Durmuş Çağrı YILDIRIM
Tez Türü, Yılı: Yüksek Lisans Tezi, 2020
Sayfa Sayısı : 60

Bir ekonomide eş zamanlı olarak bütçe ve cari işlemler açığının görülmesi “ikiz açık” olarak tanımlanmaktadır. İkiz açıkların oluşum sürecini açıklayan iki farklı temel görüş bulunmaktadır. İlk olarak “Geleneksel Keynesyen Yaklaşımı”, diğeri ise “Ricardian Denkliği Yaklaşımı”dır. Geleneksel Keynesyen Yaklaşım, bütçe açıklarının beraberinde cari işlem açıklarını doğuracağını öne sürerken, Ricardian Denkliği Yaklaşımı ise bütçe açıkları ile cari işlem açıklarının birbiriyle herhangi bir ilişkisinin bulunmadığını öne sürer. Bütçe ve cari işlemler değişkenleri arasında etkileşim olup olmadığının bilinmesi, etkileşim olması durumunda yönünün ve etkisinin tespiti, ayrıca bu etkileşim üzerinde belirleyici olan diğer değişkenlerin tespit edilmesi, ikiz açıklar problemini gidermek üzere uygulanacak iktisat politikaları bakımından önemlidir. Bu çalışmada ilk olarak bütçe açığı ve cari açık kavramları ele alınmıştır, sonrasında ikiz açıklar hipotezinin genel çerçevesine değinilmiştir. Bunun ardından hipoteze yönelik teorik yaklaşımlar ve ikiz açıklar olgusunu etkileyen faktörler üzerinde ayrıntılı biçimde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: İkiz Açıklar, Bütçe Açığı, Cari Açık.

ABSTRACT

Institution, Institute, : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,

Department : Department of Economics

Thesis Title : Twin deficits

Thesis Author : Yusuf AKINCI

Thesis Adviser : Assoc. Prof. Durmuş Çağrı YILDIRIM

Type of Thesis, Year : MA Thesis, 2020

Total Number of : 60

Pages

Existence of either current account deficit and budget deficit in an economy is generally stated as "twin deficits" status in the economics literature. There are generally two different views that explain development process of Twin deficits. The first approach that tries to explain "Twin Deficits Hypothesis" is Conventional Keynesian Approach and the other one is Ricardian Equivalence Approach. While the Conventional Keynesian proposition claims that budget deficits led to current account deficits, on the other hand the Ricardian Equivalence Hypothesis claims that there is no relationship between the budget deficits and current account deficits. Knowing if there is an interaction between budget and current account variables or not, if there is an interaction determining the direction and the impact level, and also identifying other variables which are effective on this interaction is important in terms of economic policies that will be applied to resolve the twin deficits problem. In the study, In this study, firstly the concepts of budget deficit and current account deficit are examined, then we focused on the general framework of the twin deficits hypothesis. After this, theoretical approaches to the hypothesis and factors affecting the twin deficits phenomenon were discussed in detail.

Keywords: Twin deficits, budget deficit, current deficit.

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADF: Geliştirilmiş Dickey – Fuller Testi

AIC: Akaike Bilgi Kriteri

DF: Dickey Fuller Testi

GSMH: Gayrisafi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

KKBG: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

PP: Phillips Perron Testi

SC: Schwarz Bilgi Kriteri

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TABLolar ve ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1. Cari Denge ile Bütçe Açığı Arasındaki İlişki	34
Tablo 2: Durağanlık Analizi Sonuçları	47
Tablo 3. Gecikme Uzunluğu Seçimi	48
Tablo 4. Granger Nedensellik Test Sonuçları	48
Tablo 5. Etki Tepki Analizi	49

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
KISALTMALAR LİSTESİ.....	III
TABLOLAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ	IV
İÇİNDEKİLER	V
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. BÜTÇE VE BÜTÇE AÇIĞI KAVRAMLARI	3
1.1. Bütçe Kavramı	3
1.2. Bütçe Açığı Kavramı	4
1.2.1. Bütçe Açığı Ölçüm Yöntemleri	6
1.2.1.1. Genel Amaçlı Bütçe Açığı Ölçüm Yöntemleri.....	6
1.2.1.1.1. Geleneksel Bütçe Açığı.....	6
1.2.1.1.2. Konsolide Bütçe Açığı.....	7
1.2.1.1.3. Birincil Açık.....	8
1.2.1.1.4. Operasyonel (İşlemsel) Açık.....	8
1.2.1.1.5. Nominal Bütçe Açığı – Reel Bütçe Açığı.....	9
1.2.1.2. Özel Amaçlı Bütçe Açığı Tanımları	10
1.2.1.2.1. Cari Açık – Sermaye Açığı.....	10
1.2.1.2.2. Yurtiçi – Yurtdışı Açık	11
1.2.1.2.3. Yapısal Açık – Konjonktürel Açık	12
1.2.2. Bütçe Açığına İlişkin İktisadi Yaklaşımlar	13
1.2.2.1. Klasik Yaklaşım.....	13

1.2.2.2. Neo Klasik Yaklaşım	14
1.2.2.3. Keynesyen Yaklaşım	15
1.2.2.4. Monetarist Yaklaşım.....	16
1.2.2.5. Kamu Tercihî Yaklaşımı.....	17
1.2.2.6. Ricardocu Denklik Hipotezi	18
1.2.3. Bütçe Açıklarının Nedenleri ve Finansmanı.....	18
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
2. ÖDEMELER BİLANÇOSU VE CARİ AÇIK	22
2.1.Ödemeler Bilançosu Tanımı	22
2.2.Cari İşlemler Hesabı	23
2.2.1.Dış Ticaret (Mal) Hesabı	24
2.2.2.Hizmetler Hesabı	24
2.2.3. Gelir Hesabı	24
2.2.4. Cari (Karşılıksız) Transferler	25
2.3. Cari İşlemler Dengesini Açıklamaya Yönelik İktisadi Yaklaşımlar. 25	
2.3.1. Esneklikler Yaklaşımı.....	25
2.3.2. Toplam Harcama Yaklaşımı	26
2.3.3. Mundell-Fleming Modeli.....	27
2.4.Cari İşlemler Açığı ve Nedenleri	28
2.4.1. Yurt içi Yatırımlarda Artış.....	29
2.4.2. Ulusal Tasarrufların Azalması	29
2.5. Cari İşlemler Açığının Finansman Yöntemleri.....	30
2.5.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	31
2.5.2. Portföy Yatırımları.....	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	33
3. İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİ	33

3.1. İkiz Açıklar Hipotezinin Ortaya Çıkışı.....	33
3.2. Hipoteze Yönelik Yaklaşımlar.....	33
3.2.1. Geleneksel Keynesyen Görüş	35
3.2.1.1. Mundell-Fleming Modeli.....	35
3.2.1.2. Gelir-Harcama Yaklaşımı	36
3.2.1.3. Feldstein Zinciri Modeli	36
3.2.2. Ricardocu Denklik Hipotezi	37
3.3 Türkiye Ekonomisinde İkiz Açıklar Üzerine Yapılmış Ampirik Çalışmalar	38
3.4. Ekonometrik Analiz.....	42
3.4.1. Veri Seti	42
3.4.2. Metodoloji.....	42
3.4.2.1. DF Testi ve ADF Testi.....	42
3.4.2.2. Phillips Perron Testi.....	44
3.4.2.3. Granger Nedensellik Testi	46
3.4.3. Ekonometrik Analiz Sonuçları.....	47
3.4.3.1. Ampirik Analiz Sonuçları	47
3.4.3.2. Gecikme Uzunluğu Seçim Kriterleri	48
3.4.3.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları	48
3.4.3.4. Etki Tepki Analizi.....	49
SONUÇ.....	50
KAYNAKÇA	52

GİRİŞ

1980 li yıllarda ilk olarak ABD’de ardından diğer ekonomilerde de birlikte gözlemlenen yüksek cari açık ve bütçe açığı üzerinde çalışılması gereken bir konu haline gelmiştir. Gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkeler için önem arz eden bütçe açıkları ve cari işlemler açıklarının her ikisinin birden açık vermesi ciddi negatif sonuçlar doğuracağından iktisatçılar bu konu üzerinde birçok çalışma yapmışlardır. Bu kapsamda, gelişen literatür çerçevesinde her iki göstergenin açık vermesi “İkiz Açık Hipotezi” olarak adlandırılmıştır. İkiz açık hipotezini açıklayan iki önemli iktisadi yaklaşım bulunmaktadır.

İlk olarak Keynesyen yaklaşım, bütçe açıkları ile cari açıklar arasında kuvvetli bir bağın var olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre bütçe açıkları ile cari işlemler açıkları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır ve bu ilişkinin yönü bütçe açıklarından cari işlemler açıklarına doğrudur. Keynesyen yaklaşıma göre, genişletici maliye politikalarının uygulanması sonucu bütçe açıkları artarak toplam talebin ve ulusal faizin artmasına sebep olmaktadır. Yükselen faiz oranları yabancı sermayeyi ülkeye çekmekte dolayısıyla ulusal paranın yabancı para karşısında değer kazanmasına sebep olmaktadır. Ulusal paranın değer kazanmasıyla, ithal ürünlere talebi artırarak ithalatı arttırıp ihracatı azaltmış olur. Sonuç olarak, bütçe açıklarının artmasıyla cari işlemler açığında da artışlar gözlemlenmektedir.

Konu ile ilgili yapılan ampirik çalışmalar incelendiğinde her iki görüşü de destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Bu iki zıt yaklaşımın yanında iki açık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin de olabileceği yaklaşımı da bulunmaktadır. Ayrıca bu ilişkilerin oluşma şekilleri ile ilgili farklı görüşler de bulunmaktadır.

Türkiye nezdinde yapılan literatüre bakıldığında hem Geleneksel Keynesyen Yaklaşım’ı destekleyen hem de Ricardocu Denklik Hipotezi’ni destekleyen sonuçların olduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan, son yıllarda yapılan çalışmalarda cari açıklar ve bütçe açıkları arasında negatif bir ilişki olduğunu ileri süren “İkiz Ayrışma Yaklaşımı”ni destekleyen bulgulara da ulaşılmıştır. Ancak, son yıllarda ekonomide kaydedilen gelişmeler göz önüne alındığında, azalan bütçe açığı,

enflasyon ve faiz oranları gibi önemli gelişmelere karşın, giderek artan cari açık, hipotezin sorgulanmasını akıllara getirmiştir. Bütçe açıkları ve cari işlemler açıkları arasındaki ilişkinin tespiti Türkiye ekonomisi açısından politika oluşturma adına büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma ikiz açıklar hipotezine yönelik kuramsal ve kavramsal çerçeveyi tüm hatlarıyla ele almayı amaçlamıştır. Çalışmanın birinci bölümünde konuya ilişkin teorik çerçeve ele alınacaktır. Bu kapsamda ilk bölümde, bütçe ve bütçe açığı kavramları, ölçüm yöntemleri, yaklaşımları, nedenleri ve etkileri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından incelenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ödemeler bilançosu ve cari işlemler açığının kavramsal çerçevesinin özetlenmesi amacıyla, cari işlemler açığının alternatif tanımları, konuya dair iktisadi görüşler, açığın nedenleri ve finansman yöntemleri konu alınacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise ikiz açıklar hipotezinin kavramsal çerçevesine ve hipoteze yönelik iktisadi yaklaşımlara yer verilecektir. Hipotezle ilgili iki zıt görüş olan Geleneksel Keynesyen Görüş ve Ricardocu Denklik Hipotezi ele alınacak ve literatürde yapılmış ampirik çalışmalara yer verilecektir. Son olarak Türkiye için ikiz açık hipotezinin varlığı ampirik olarak incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BÜTÇE VE BÜTÇE AÇIĞI KAVRAMLARI

1.1. Bütçe Kavramı

Batı ülkelerinde ortaya çıkan ve gelişen bütçe kavramı, kökeni latince bir kelime olan "bulga" dan türetilmiştir. İngilizce karşılığı "budget" olan bütçe kelimesinin latince manası para torbası, çekmece, deri çanta ve kamu cüzdanı olarak tanımlanmaktadır (Tüğen, 2013: 1).

Bütçe; gelecekteki bir döneme ait planlar için gelir ve gider tablosu şeklinde yorumlanmaktadır. Öte yandan bütçe denildiğinde ilk akla gelen devlet bütçesi olmaktadır. Bu bağlamda bütçe, kamu tüzel kişileri ile yarı resmi yahut özel kurum ve kuruluşların belirli bir zaman dilimi içerisindeki gelir ve giderlerini öngören ve bunların uygulanmasına izin veren bir kanun veya idari bir tasarruf şeklinde tanımlanabilmektedir (Sayar, 1970: 7).

Literatürde bütçe kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin, Fransız maliyeci Edgar Allix bütçeyi "devletin belirli bir zaman dilimi içerisindeki gelirlerini ve giderlerini tahmini olarak belirleyen ve gelirlerin toplanarak, harcamaların yapılmasına izin veren bir tasarruftur." biçiminde tanımlamıştır Gürsoy,1980:3. Paul Leroy-Beaulieu'a göre ise bütçe, "Belirli bir zaman dilimi içerisinde toplanacak gelirlerle yapılacak olan harcamaların tahmini ve karşılaştırmalı cetveli olmasının yanı sıra yetkili organlarca bu harcamaların yapılabilmesi ve gelirlerin toplanması adına verilen yetkidir" şeklindedir (Sayar,1970: 5).

Devlet bütçesinin daha kapsamlı bir tanımında bütçe, "En kapsamlı şekilde ulusal hedeflere hizmet maksadını taşıyan, kaynakların kamu sektörü ve özel sektörler arası paylaşımını gerçekleştiren, ülke ekonomisinin kalkınması, tam istihdam ve fiyat istikrarının yanı sıra ödemeler dengesinin pozitif yönde gitmesi için devletin gelir ve giderlerini ortaya koyan ekonomik bir belge, yeni ve mevcut hizmet programlarının finansmanı ve gelirlerdeki (vergilerdeki) hukuki değişikliklerin yapılabilmesi için yürütmenin yasama organından taleplerini oluşturan, hükümetin

geçmiş dönem harcamalarının yasama organı ve kamuoyunda hesabını veren bir rapordur" olarak tanımlanmaktadır (Coşkun, 2000: 11).

Kamusal ihtiyaçlar, bireysel olarak karşılanamayacak fakat karşılanması gereken ihtiyaçlardır. Kamusal ihtiyaç olarak nitelendirilen ihtiyaçlar, yürürlükteki yasalar sebebiyle sadece devlet ve kamu kuruluşlarınca karşılanmaktadır. Devlet olmanın verdiği bu güç ile gerekli kaynakları bularak, yapılması gereken hizmetleri öncelik sırasına göre düzenlemek, sahip olduğu kaynaklar ile yerine getireceği hizmetlerin karşılaştırmasını yapmak devletin asli görevidir (Akgündüz, 1997: 167). Bu bağlamda bütçe, esasen devlet ile vatandaş arasında imzalanan bir sosyal anlaşmadır. Bu anlaşmanın gereği olarak devletin siyasi iktidarının gücüne dayanarak taahhüt ettiği kamusal hizmetlere karşılık vatandaşta bu hizmetlerden istifade edebilmek adına devlete vergi ödemeyi taahhüt etmektedir (Şahin ve Uysal, 2013: 206).

Bütçenin devlet yönetiminde farklı işlevleri vardır. Bu işlevler doğrultusunda bütçenin ekonomik, siyasi, hukuki ve idari anlamda büyük etkileri söz konusudur. Bu bakımdan üzerinde titizlikle durulması gereken bir niteliktedir (Batirel, 1987: 1).

1.2. Bütçe Açığı Kavramı

Devletler, toplum olarak yaşayan insanların kamusal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş müesseselerdir. Devlet ve diğer bütün kamu kuruluşları insanlara karşı görev ve yükümlülüklerini yerine getirebilmek adına faaliyette bulunabilmek için kaynak temin etmek durumundadırlar. Çünkü insanların kamusal ihtiyaçları ancak kamu hizmetleri ile sağlanmaktadır (Aksoy, 1993: 2).

Devletin gelecekte belli bir zaman diliminde öngördüğü gelir ve gider tahmini üzerine kurduğu bütçeler, içerisinde bulunduğu ekonomik şartlarda açık verebilmektedir. Bütçe mali bir plan olmasının yanı sıra, özünde denkliği barındırmaktadır. Bu sebeple bütçedeki gelirlerle giderlerin birbirine eşit olması yani denk bütçe olması klasik iktisatçılar ve maliyeciler tarafından şiddetle savunulmaktadır. Fakat, kabul görmekte olan bu görüş 1929 yılındaki Büyük Buhran sonrası yerini ekonomiye devlet müdahalesi görüşünü savunan Keynesyen görüşe

bırakmıştır. Bu görüşle birlikte devletin ekonomi alanında üstlendiği rol yeniden tanımlanmış, artan kamu yükümlülükleri sebebiyle önlenmesi güç bir bütçe açığı problemi doğmuştur (Bayrak ve Esen, 2012: 26).

Kamu harcamalarının artışıyla birlikte birçok ülkede ortaya çıkan büyük bütçe açıkları, gayri safi milli hasılaya göre kamu borçları payının artışına neden olmuştur. Bütçe açıkları kamu borçları birikimi için bir nedendir. Çünkü bir ekonomide artan kamu harcamalarının finansmanı ya vergiler gibi normal gelirler ile ya da borçlanma ile karşılanmaktadır. Bütçe açıklarındaki yükseliş, vergiler yoluyla karşılanamayacak ölçüde artan kamu harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda artan bütçe açıkları artan kamu borçları demektir (Ataç B., 1994: 169). Bu durum kısaca: "Bütçe açığı, kamu harcamalarının kamu gelirlerinden özellikle en önemli gelir kaynağı olan vergilerden fazla olduğu durumdur" şeklinde tanımlanabilmektedir (Cebula, 1987: 106).

Bir devlet bütçesi ancak sağlam kaynaklara dayalı ise fonksiyonel olabilmektedir. En sağlam kamu gelir kaynağı ise vergidir. Yeterli miktarda toplanamayan vergi, kamu gelirlerinin azalması anlamına gelmekte olup, kamu gelirlerindeki bu azalma ise bütçe açığında artış olması anlamına gelmektedir. Bu noktada, vergilerin arttırılması bir çözüm gibi gözüksede, toplum tarafından sevimsiz bulunduğu için siyasal alanda fazla kabul görmemektedir (Heilbroner ve Bernstein, 1989: 144).

Bütçe açığını gidermenin iki temel çözüm yolu bulunmaktadır. Bunlar, vergi gelirlerini arttırmak ve kamu harcamalarında tasarrufa gitmektir. Bunu amaçlayan bir idare ya kamu gelirlerini yani vergi gelirlerini arttırmanın yollarını bulacak ya da kamu harcamalarından tasarruf edecektir (Perkins, 1997: 170; Hyman, 1990: 689).

Kamu mali açığının doğru anlamda tespiti, ülkede uygulanacak maliye politikalarını daha etkin kılmaktadır. Bu amaçla farklı bütçe açığı ölçüm yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemlerin yerinde, doğru zamanda ve doğru biçimde belirlenerek uygulanması gerekmektedir. Bütçe açığı ölçüm yöntemleri, genel amaçlı

ve özel amaçlı bütçe açığı ölçüm yöntemleri olmak üzere kendi arasında ikiye ayrılmaktadır (Günay, 2007: 18).

1.2.1. Bütçe Açığı Ölçüm Yöntemleri

Literatürde her biri farklı amaçlar taşıyan birçok bütçe açığı tanımı bulunmaktadır. Bu bütçe açığı tanımlarının kendi içerisinde artı ve eksileri bulunmaktadır. Bu sebeple hangi bütçe açığı ölçüm yönteminin kullanılacağı ilk olarak bu bütçe açığı yöntemlerinden ne beklendiğine bağlıdır. Bu yöntemler genel amaçlı bütçe açığı ölçüm yöntemleri ve özel amaçlı bütçe açığı ölçüm yöntemleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.1.1. Genel Amaçlı Bütçe Açığı Ölçüm Yöntemleri

Genel amaçlı bütçe açığı ölçüm yöntemleri, geleneksel bütçe açığı, konsolide bütçe açığı, birincil açık, operasyonel açık, nominal bütçe açığı-reel bütçe açığı kavramlarını ele almaktadır.

1.2.1.1.1. Geleneksel Bütçe Açığı

Geleneksel bütçe açığı iç ve dış borç stoğundaki değişimlerin dikkate alınmadığı durumda, toplam kamu harcamalarının toplam kamu gelirleriyle arasındaki harcamalar lehine olan fark olarak tanımlanmaktadır (Blejer ve Cheasty, 1991: 1651).

$$\text{Geleneksel Açık} = \text{Toplam nakdi harcamalar} - \text{Toplam nakdi gelirler}$$

Geleneksel açık, ülkeler arası karşılaştırmaları kolaylaştırmak için kamu kesimi borçlanma gereği olarak adlandırılmaktadır. Kamu kesimi borçlanma gereği geleneksel açığın nakit bazında tanımlanması olmasının yanı sıra bütçe açığının finansmanı ile ilgili bir kavramdır (Türkan, 1997: 550).

Standart bir muhasebe sisteminin olmadığı gelişmekte olan ülkelerde geleneksel açığın sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesi mümkün olmamakta, bu durum ülkeler arası karşılaştırma yapılmasına engel olmaktadır. Geleneksel açık, merkezi

hükümetin yanı sıra diğer kamu, kurum ve kuruluşlarının bütçe fazlasını ya da bütçe açığını da dikkate almaktadır. Bu durumda, bütçe fazlası ya da bütçe açığı veren kamu kurum ve kuruluşları sebebiyle bütçe açığının gerçek boyutu görülememekte, dolayısıyla makro ekonomik politikalar yanlış yorumlanabilmektedir (Şen, Sağbaşı ve Keskin, 2007: 2).

Geleneksel açık, ekonomideki konjoktürel hareketlerin bütçe üzerine etkisini ölçmekte yetersiz kalmak, ulusal maliye politikalarının kısa ve uzun vadede eğilimlerini öngörememek, tekrarlayan bütçe açıkları ve sermaye açıklarını ayırt edememek gibi çeşitli konularda da eleştirilmiştir (Coşkun, 2000: 11).

1.2.1.1.2. Konsolide Bütçe Açığı

Kamu kesiminin çeşitli bütçelerinin biraraya getirilmesiyle oluşturulan bütçe konsolide bütçe olarak tanımlanmaktadır. Konsolide bütçe gelirleri ve konsolide bütçe giderlerinin arasındaki harcamalar lehine oluşan farka konsolide bütçe açığı denmektedir. Türkiye’ de konsolide bütçe, katma bütçe ile genel bütçenin toplamından oluştuğu için, konsolide bütçe giderleride genel ve katma bütçe giderleri toplamından, konsolide bütçe gelirleri ise yine genel ve katma bütçe gelirlerinin toplamından meydana gelmektedir. Ancak, bu toplamlardan, hesaplarda tekrarı gidermek adına hazine yardımlarının kaldırılarak hesabın yapılması gerekmektedir (Coşkun, 2000: 57).

Konsolide Bütçe Giderleri = Genel Bütçe Giderleri + Katma Bütçe Giderleri – Hazine Yardımı

Konsolide Bütçe Gelirleri = Genel Bütçe Gelirleri + Katma Bütçe Gelirleri

Konsolide Bütçe Açığı/Fazlası = Konsolide Bütçe Gelirleri - Konsolide Bütçe Giderleri

Konsolide bütçe kavramı, Türkiye’ de 2003 yılında yasalaşan Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile 1 Ocak 2006 dan itibaren geçerli olmak kaydıyla kaldırılmış, yerine " Merkezi İdare Bütçesi" kavramı getirilmiştir (Günay, 2006: 26).

1.2.1.1.3. Birincil Açık

Birincil açık, geleneksel bütçe açıklarından farklı olarak, borç faiz ödemeleri için ayrılan miktarın geleneksel bütçe açıklarından çıkartılmasıyla hesaplanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, borç faizlerini içermeyen gelir-gider dengesini ifade etmektedir. Çünkü, geleneksel bütçe açıklarında enflasyonun, faiz oranlarını yükseltmesiyle nominal faiz oranları arttığı için geleneksel bütçe açığı da büyümektedir. Bu sebeple, borç faiz ödemelerinin geleneksel açıktan çıkartılmasıyla gelir-gider dengesi daha sağlıklı ölçülmektedir (İnce, 1996: 42).

Birincil Açık = Geleneksel Açık – Borç Faiz Ödemeleri şeklinde formülize edilebilmektedir (Mammadov, 2008: 26).

Birincil açık, bütçenin hükümet tarafından kontrol edilebilen bölümünü göstermektedir. Kamu açıklarının sürdürülebilirliğini göstermesi açısından da ayrıca önem arz etmektedir (Önder ve Kirmanoğlu, 1996: 38).

Birincil açık, her ne kadar mali açıklarda sürekliliğin olduğunu gösterse de, faiz ödemelerinin karşılanması için bütçe fazlasının olması gerektiğinden, devlet bütçesinin hiçbir ülkede uzun süre birincil açık vermesi mümkün değildir. Bütçe açığını faiz ödemelerinden doğan etkilerden kurtarmak adına birincil bütçe açığına yönelmek uygun olacaktır (Tanzi, 1993: 657).

Faiz ödemelerinin enflasyon nedeniyle aşınan bölümünü göz ardı etmesi, finansman bazında hesaplanması dolayısıyla güvenilirliğinin önemli ölçüde kamu harcamalarının ve gelirlerinin kaydedildiği muhasebe sisteminin işlevselliğine bağlı olması ve hemen hemen her ülkede maaş, ücretler ve işsizlik yardımı gibi devletin donmuş giderleri önceden tespit edildiğinden bu açık yönteminin uygulanmakta olan politikaların etkisini tam manasıyla ortaya koyamaması sebebiyle birincil açığın mükemmel bir açık ölçüm yöntemi olduğu söylenememektedir (Şen vd., 2007: 12).

1.2.1.1.4. Operasyonel (İşlemsel) Açık

İşlemsel açık, diğer adıyla işlevsel ya da operasyonel açık, hesaplanması birincil açığa benzemekte olup birincil açık ile KKBG arasında bulunan bir bütçe açığı türüdür. Farklı olarak, birincil açığa sadece reel faiz ödemelerinin eklenmesiyle açıklanmaktadır. Sırasıyla ifade edilecek olursa, faiz ödemelerinin harcamalara dahil

edildiği geleneksel açık hesaplaması, faiz ödemelerinin harcamalara dahil edilmediği birincil açık hesaplaması ve faiz ödemelerinin yalnızca reel değerinin harcamalara dahil edildiği ise işlemsel açık hesaplamasıdır. Buna karşın anapara ödemeleri işlemsel açık hesabına eklenmemektedir. Bu yöntemle, enflasyonun faiz ödemeleri üzerinde meydana getirdiği aşınma göz ardı edilmiş olacaktır (Şen, vd., 2007: 13).

Operasyonel açık, aşağıdaki gibi gösterilebilmektedir:

İşlemsel Açık = Birincil Açık + Reel Faiz Ödemeleri

İşlemsel Açık = Geleneksel Açık - Reel Faiz Ödemeleri

Enflasyonun faiz harcamalarından etkisinin ortadan kaldırılmasıyla “operasyon açık” elde edilmekte, yani enflasyonun yüksek olduğu bir ekonomide, alacaklılara ödenen bazı faydaların toplam borcun karşılığı olduğu kabul edilmiştir. Toplam borç, enflasyon nedeniyle kademeli olarak erir ve bu da borcun gerçek değerinin korunmasını sağlar. Bazıları bu kavramın mevcut ödemeler dengesine daha yakın olduğunu düşünse de, sağlam bir politika oluşturmak için yeterli değil. Faaliyet açığının hesaplanmasında kullanılan enflasyon oranının gerçeği ne ölçüde yansıttığı cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Ayrıca, ekonomi politikaları yalnızca ödemeler dengesini koruma eğiliminde değil, aynı zamanda enflasyonun hızını da düşürme eğiliminde ise, bu gösterge anlamını yitirebilmektedir. Yüksek enflasyon oranıyla, parasal miktarının toplam borç / GSYİH oranına yakın olduğu görülebilir. Dolayısıyla, yüksek bir enflasyon oranıyla, çok düşük bir işletme açığı olacaktır (Evgin, 1994: 23).

1.2.1.1.5. Nominal Bütçe Açığı – Reel Bütçe Açığı

Kamu gider ve gelirlerinin nominal değerleri arasındaki giderler lehine olan fark nominal bütçe açığını meydana getirmektedir. Şöyle ki;

Nominal Bütçe Açığı = Nominal Kamu Harcamaları – Nominal Kamu Gelirleri

Kamu gider ve gelirlerinin reel değerleri arasındaki giderler lehine olan fark ise reel bütçe açığını meydana getirmektedir. Dolayısıyla reel açık, net kamu borçlanmasının reel değerinde ortaya çıkan değişiklikler olarak da

açıklanabilmektedir. Ancak reel açık, bir fiyat deflatörüne bölünmüş nominal açıkların hepsini dahil etmemektedir (Egeli, 2006 : 13).

Robert Eishner ve Paul Pieper, ABD’ de federal bütçe açıklarını reel olarak hesaplamak için yaptıkları çalışmalar neticesinde nominal açıklara göre reel açıkların bütçe açıklarını belirlemede daha gerçekçi olduğu sonucuna varmışlardır (Eishner, 1989: 78).

1.2.1.2. Özel Amaçlı Bütçe Açığı Tanımları

Genel amaçlı bütçe açık tanımlarının yanı sıra literatürde kamu maliyesini yorumlayabilmek için özel bütçe açık tanımları geliştirilmiştir. Bu tanımlardan biri olan cari açık kamu kesiminin ulusal tasarruflara katkı boyutunu göstermektedir. Bir diğer tanım olan yurtiçi ve yurtdışı açık tanımlarıysa kamu kesiminin ödemeler dengesi ve ulusal ekonomi üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Son olarak yapısal açık, ekonominin tam istihdam seviyesindeyken kamu maliyesinin sahip olduğu bütçe açığını ortaya koymaya çalışmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 15-18).

1.2.1.2.1. Cari Açık – Sermaye Açığı

Kamu harcamaları içerisinde yatırım harcamaları, cari harcamalar ve transfer harcamaları bulunmaktadır. Söz konusu kalemlerden cari harcamalar ve yatırım harcamaları ulusal gelire katkı sağlayan harcamalardır. Transfer harcamaları ise ülke tarafından direkt olarak bireylere yapılan harcamalardır. Yatırım harcamaları ve sermaye gelirleri birden fazla yılı kapsadığı için ve dolayısıyla gelecekte kendilerini finanse edebilecek harcamalar oldukları için hesaplamaya katılmamaktadır.

Dolayısıyla cari açık, geleneksel açığın yatırım harcamaları ve sermaye gelirleri dahil edilmeden hesaplanan açık ölçüm yöntemi olarak yorumlanabilmektedir. Cari açığın, devletin ekonomideki büyümeye ve toplam tasarruflara olan katkısını da ölçtüğü görüşü ortaya konulmaktadır. Bu görüşe göre kamunun kaynakları harekete geçirerek büyümeye katkı sağlaması, toplam yatırımlar üzerindeki etkisiyle ölçülebilmektedir (Tanzi, 1993: 16).

Sermaye açığı, sermaye gelirleri ve sermaye harcamalarının arasındaki sermaye harcamalarının lehine olan farkı ifade etmektedir. Burada, cari gelirler ile cari harcamalar açık ölçümüne dahil edilmemektedir (Şen vd., 2004: 25).

İlgili tanımlardan yola çıkarak cari açık ve sermaye açığını aşağıdaki gibi formülize edilebilmektedir:

$$\text{Cari Açık} = \text{Cari Harcamalar} - \text{Cari Gelirler}$$

$$\text{Cari Açık} = [\text{Geleneksel Açık} - (\text{Yatırım Harcamaları} - \text{Sermaye Gelirleri})]$$

$$\text{Cari Açık} = \text{Geleneksel Açık} - \text{Sermaye Açığı}$$

$$\text{Sermaye Açığı} = \text{Sermaye Harcamaları} - \text{Sermaye Gelirleri}$$

Birçok ülke yapısal istikrar programları sebebiyle yatırım harcamalarını uluslararası finansman kuruluşlarından kullanılan proje kredileri ile finanse etmektedir. Bununla birlikte özelleştirme gelirleri geleneksel bütçe dengesini bozabilmektedir. Yatırım giderleri, gelecekte reel getirileri olan harcamalar olması nedeniyle, borçlanma ile finanse edilseler de, finansmanda kullanılan reel borç faizlerinin reel getiriden düşük veya ona eşit olması halinde bu tür harcamaların kendini finanse etmesi söz konusudur (Egeli, 2002: 30).

1.2.1.2.2. Yurtiçi – Yurtdışı Açık

Toplam talep üzerindeki etkiyi tam manasıyla ortaya koymak isteyen devlet, dışa açık ekonomide bütçe açığını, yurtiçi açık ve yurtdışı açık olarak hesaplamaktadır. Ödemeler bilançosundaki etkili kalemleri dikkate almayan yurtiçi açık geleneksel açığın sadece yurtiçi ekonomik faaliyetlerini dikkate almaktadır (Şen ve Sağbaş, 2004: 17).

Yurtiçi açıklar, kamu kesiminin iç ekonomi üzerindeki genişletici etkisini belirlemeyi çalışmaktadır. Yurtiçi açık, özellikle petrol ihracatçısı ülkelere kullanılmaktadır. Yurtiçi mallara yönelik yapılan hükümet harcamalarının petrol ihracından elde edilen gelirler ile finanse edilmesi, yurtiçi açığa sebep olmakta ve toplam talep söz konusu harcamaların ulusal vergi gelirleriyle finanse edilmesi durumunda daha da artmaktadır. Öte yandan hükümetçe yapılan ve vergilerle finanse

edilen ithalat, toplam talebi ithalat miktarı kadar düşürmektedir. Bunun sonucunda da hükümet harcamalarının etkisi genişletici olmanın aksine daraltıcı olabilmektedir (Egeli, 2002, s. 36).

Dış dünyaya açık bir ekonomide, hükümetin toplam talep üzerindeki etkisini tespit edebilmek adına, yurtiçi ve yurtdışı açıklar birbirinden ayrı olarak hesaplanmaktadır. Yapılan bu hesaplamalarda, yurtiçi açık, yurtiçi ekonomiyi direkt olarak etkileyen bütçe unsurlarını, yurtdışı açıkları, dış alemle direkt olarak ilişkili bütçe işlemlerini içerecek biçimde ölçülmektedir (Aslan, 1997: 21).

Kamu kesiminin uluslararası ticaret ve sermaye akımlarına yönelik faaliyetlerinin özel kesime oranla daha fazla yoğunluk kazanması durumunda, geleneksel açık ölçüsü tek başına bütçe açığı ölçmede yanıltıcı sonuçlara yol açabileceğinden yurtiçi–yurtdışı açık ayırımına gidilmektedir. Ancak hükümet tarafından uygulanan ithalat ya da dış borç ödemesi fazlaysa gerçekleşebilecek bir devalüasyon bütçe açığının genişlemesine sebep olabilmektedir. Bu durum, maliye politikalarının genişletici yönde kullanıldığı manasına gelmektedir (Egeli, 2002: 37).

1.2.1.2.3. Yapısal Açık – Konjonktürel Açık

Ekonomi tam istihdam düzeyindeyken oluşan bütçe açığı yapısal açık olarak adlandırılmaktadır. Yapısal açık göstergesi ile ülkede yürütülen maliye politikasıyla ilgili fikir sahibi olunabilmektedir. Şöyle ki, bütçe açığı yoluyla iş başında bulunan hükümetin uyguladığı ihtiyari maliye politikasının niteliğini tam olarak ortaya koyabilmek ancak milli hasıladaki değişmelerin bütçe açığı üzerindeki etkisini nötralize etmekle mümkündür (Şen vd., 2007: 28). Dolayısıyla yapısal açık ölçüm yöntemi, ekonomide uygulanacak genişletici ve daraltıcı maliye politikasının nasıl olması gerektiği konusunda fikir vermektedir.

Konjonktürel açık ise, ekonomik dalgalanmaların beraberinde ortaya çıkan ve bu dalgalanmaların bütçeye olan etkisini gösteren bütçe açığıdır. Ekonomik konjonktüre bağlı olarak; ekonominin durağan dönemlerinde kamu harcamaları artarken kamu gelirleri azalır, genişleme dönemlerinde ise kamu harcamaları azalırken kamu gelirleri artmaktadır. Dolayısıyla, ekonominin durağan dönemlerinde bütçe açığı artabilmekte, genişleyen dönemlerde ise bütçe açıkları azalabilmektedir.

Bu sebeple bütçe açıkları, konjonktürel dalgalanmaların çeşitlerine göre değişebilmektedir (Şen vd., 2007: 29).

1.2.2. Bütçe Açığına İlişkin İktisadi Yaklaşımlar

Bütçe açıklarına yönelik farklı görüşlere sahip iktisadi yaklaşımlar bulunmaktadır. Aşağıda ilk olarak denk bütçeyi savunan ve devletin ekonomiye müdahalesinin piyasalarda olumsuz etki yaratacağını öngören Klasik ve Neo- Klasik Düşünce'nin bütçe açığı ile ilgili görüşleri açıklanmıştır. Daha sonra, devletin ekonomiye müdahale ederek uygulayacağı genişletici maliye politikasıyla talep artışını sağlayabileceğini savunan Keynesyen Görüşün bütçe açığına bakış açısı irdelenmiş ve 1960'lı yıllarda güçlenen Monetarist Yaklaşımın bütçe açıklarına ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Devamında, ekonomi biliminin kurallarının politika biliminde kullanan Kamu Tercih Teorisi Yaklaşımı ve son olarak bireylerin aşırı derecede rasyonel olduğunu varsayan Ricardian Görüş incelenmektedir.

1.2.2.1. Klasik Yaklaşım

Klasik iktisadi yaklaşımın ortaya çıkış noktası olarak Adam Smith'in "Ulusların Zenginliğinin Niteliği ve Nedenleri Hakkında Bir Araştırma" adlı eseri kabul edilmektedir (Gedik, 2007: 14). Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1823), Thomas R. Malthus (1766-1834), John S. Mill (1806-1873) gibi iktisatçılar bu akımın temsilcileridir. Klasik teoriye göre devletin; hukuk kurallarını uygulaması, bireysel mülkiyet haklarını koruması ve ülkenin dış güvenliğini sağlaması gerekmektedir. Ek olarak teoride, kamusal malların sunulması hariç hiçbir şekilde ekonomiye müdahalesinin olmaması gerektiği savunulmaktadır (Şen vd., 2007: 37).

Klasik iktisatçılara göre; bütün gelirler ile tüketim ve yatırım finanse edilmelidir. Bu görüşe göre; devletin harcamaları kısıtlı tutularak, devletin hiçbir şekilde borçlanmaması gerektiği savunulmaktadır. Bütçe gelir ve giderleri denk olmalı, bütçe açığı oluşmamalıdır. Böylelikle ekonomide tam istihdam gerçekleşmiş olacaktır. Klasik teoriye göre, devlet bütçesi denk biçimde hazırlanıp uygulandığında, kamu harcamaları kamusal ihtiyaçların en gereklileri seçilerek yapılacağından, ekonomiye müdahale en aza indirgenecektir. Çünkü kamu

harcamaları sınırlandırıldığında, söz konusu olan harcamalar vergilerle finanse edilebileceği için, vatandaştan alınan vergiler de en düşük seviyede olacak, dolayısıyla devletin ekonomiye müdahalesi azaltılmış olacaktır (Tandırıcıoğlu, 1999: 5).

Klasik görüş için aynı zamanda bütçe fazlası da bütçe açığı gibi sakıncalı bulunmuştur. Bütçe fazlası, ekonomide aktif olarak kullanılması gereken ve ekonomiye hareketlilik getirebilecek kaynakların atıl kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum ekonomik durağanlığa ve israfa yol açmaktadır (Şen vd., 2007: 38-39).

Klasik görüşe göre, denk olarak hazırlanıp, uygulanacak devlet bütçesi, kamu harcamalarının seçiminde ve karşılığının bulunmasında büyük gayretler sarf edilmesine de sebep olmaktadır. Dolayısıyla toplumsal ihtiyaçlarda en öncelikli olanlar belirlenerek ve vergilerin ekonomik/sosyal hayata etkisi minimuma indirgenerek bu harcamalar finanse edilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarakta bütçe iktisadi bir kararsızlık unsuru olmaktan çıkarak, enflasyon ve deflasyondan kaçınılmış, paranın kararlılığı korunmuş olacaktır (Türk, 1994: 2-3).

1.2.2.2. Neo Klasik Yaklaşım

Leon Walras, Arthur C. Pigou, Alfred Marshall, Karl Menger, Francis Ysidro Edgeworth, Vilfredo Pareto gibi bu akımın temsilcileri sayılabilecek iktisatçıların öncülüğünde Neo- Klasik iktisatçılar, tam rekabet, say yasası, tam istihdam gibi Klasik İktisat Yaklaşımının temellerini kabul etmektedir (Şen, Sağbaş ve Keskin, 2007: 39).

Klasik görüşün devamı niteliğinde olan Neo-klasik görüş, bütçe açıklarıyla ilgili temel görüşlerdendir. Neo-klasik yaklaşımın üç temel varsayımı bulunmaktadır. İlk olarak, her birey tüketim miktarını zamanlararası tüketim optimizasyonu yaparak belirleyebilmektedir. İkinci olarak da, bireylerin hayat süreleri kısıtlıdır. Üçüncü olarak da her aşamada piyasa temizlenmesi sağlanmaktadır. Bireylerin tüketimlerini ve dolayısıyla da bütçe açıklarının ekonomi üzerindeki etkilerini tespit etmekte önemli çıkarımlar sağladığından, bu üç varsayımın değerlendirilmesi gerekmektedir (Bernheim, 1989: 57).

Keynesyen yaklaşımdan farklı olarak Neo-Klasik yaklaşım bütçe açıklarını sürekli bütçe açıkları ve geçici bütçe açıkları olarak iki grupta değerlendirmektedir. Bu noktada Keynesyen görüşten farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Sürekli açık veya fazla bütçenin tercih edildiği durumda tam istihdam dengesini gerçekleştiren ulusal tasarruf hacmi belirlenebilmekte ve ekonomide zamanla denge sağlanabilmektedir. Bu nedenle, geçici açığın manipüle edilmesiyle tam istihdam dengesindeki dalgalanmaların giderilebileceği savunulmaktadır.

1.2.2.3. Keynesyen Yaklaşım

1929 yılına kadar her arzın kendi talebini yaratacağı dolayısıyla üretim yapıldığı sürece bir sorunla karşılaşmayacağı düşüncesi hakim olsada, yaşanan Büyük buhrandan sonra ortaya çıkan Keynesyen görüş, bunalımın temel sebebinin talep yetersizliği olduğu düşüncesini savunmuştur. Kaynak ve gelir dağılımının piyasa tarafından her zaman beklentileri karşılamayacağı ve bu durumda devletin müdahalesi ile bunun düzeltilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kısacası, devlet harcama yapmak suretiyle talep yetersizliğini aşmaya yardımcı olmalıdır. Ek olarak, modern maliye politikası anlayışının ortaya çıkışı da bu döneme denk gelmektedir (Pınar, 2007: 71).

Keynesyen yaklaşıma göre devletin üç önemli görevi bulunmaktadır. Bunlar; harcanmayan gelirlerin harcanması, ekonominin likidite tuzağından kurtarılması, etkin politika seçimi yapılarak ekonomik büyümenin sağlanmasıdır (Demir, 1997: 58).

Keynesyen görüş, tam istihdama dayanan teorik temellerin sanılanın aksine piyasada dengeyi sağlamadığını, iktisadi sisteme devlet müdahalesinin işsizlik koşullarında yapılması gerektiğini belirtmiştir. İktisat teorisine politik kararları dahil ederken üretimdeki sorunların ve beraberinde getirdiği işsizlik sorununun öncelikli konular olduğunu belirtmiştir. Bu nedenlerden ötürü Keynes'in fikirleri bir devrim niteliğindedir (Kazgan, 1993: 205).

Keynesyen görüş, sorunun bütün kaynağı olarak tam istihdam denge milli geliri ile eksik istihdamda oluşan denge milli geliri arasındaki farkı görmektedir. Bu görüş, toplam talebin ve fiyatların azalmasını harcanmayan gelire bağlamaktadır.

Bunun neticesinde özel kesim ve hanehalklarında oluşan fiyatlar genel düzeyinin azalacağına dair beklenti, yatırım ve tüketim harcamalarında azalmaya sebep olmaktadır. Keynes, “görünmez el” mekanizmasının işlemediği bu durumlarda “devletin görünen elinin” ekonomiyi tam istihdama yönlendirmek için müdahalesinin gerektiğini savunmaktadır (Bilgili Y., 2010: 90).

1.2.2.4. Monetarist Yaklaşım

1960'dan sonra özellikle 1970'li yıllarda, ABD'de Milton Friedman'ın öncülüğünde birçok iktisatçı, Keynesyen yaklaşımı eleştirmiş ve onun yerine Serbest Piyasa Ekonomisi modelinin işleyişine dayalı, para politikalarını ön plana çıkartarak ekonomi politikası içinde para arzına önemli bir yer veren yaklaşımı savunmuşlardır (Ataç, 1994: 11).

1960'lı yılların sonunda stagflasyonun ortaya çıkışı ile Keynesyen yaklaşımının yetersizliği, maliye politikasının uygulanmasına yönelik eleştiriler, bu zamana kadar ekonomi üzerinde etkili olamayan monetarist yaklaşım olarak adlandırılan bu görüşü daha ön plana çıkarmıştır. Bu görüşü ilk kez Allan Meltzer ve Karl Brunner, 1968 yılında ortaya atmıştır (Parasız, 1996: 9; Parasız, 2006: 322).

Monetarist düşünce, bütçe açığının kapatılması için para arzının artırılmasına karşıdır. Çünkü para basılarak kapatılmaya çalışılan bütçe açığı beraberinde genişletici ve enflasyonist etkileri doğuracaktır. Monetarist yaklaşıma göre enflasyonu önlemek için yapılması gereken ise parasal genişleme oranını yavaşlatmaktır. Diğer bir ifadeyle, para arzı üretimden bağımsız olmamalıdır (Akşid, ve Friedman 1993: 84).

Monetaristlere göre, vergi politikasıyla paralel oluşturulacak bir maliye politikasında etkili olunmayacaktır. Bunun sebebi ise tüketim, Keynesyen görüşe sahip iktisatçıların iddia ettiği aksine harcanabilir gelirin değil de, sürekli gelir kavramının işlevidir. Vergileri azaltarak cari harcanabilir geliri artırmak mümkün olsada, tüketim sürekli gelirin bir işlevi olduğu için harcanabilir gelirin artışı, sürekli geliri önemsiz bir biçimde etkileyecek; bu durum ise tüketimi değiştirmeyecektir. Çünkü geçmiş dönem geliri, sürekli gelir, cari dönemdeki harcanabilir gelir ve

gelecekte kazanılması umulan gelirlerden meydana gelmektedir. Dolayısıyla uygulanan maliye politikaları da etkili olmayacaktır (Bilgili 2010, 170).

1.2.2.5. Kamu Tercih Yaklaşımı

Kamu tercihi yaklaşımının temellerinin 18. yüzyıla kadar dayandığı belirtilmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında kamu kesiminin hızla büyümesi ve yaşanan ekonomik sorunlar sebebiyle Gordon Tullock, Kennet Arrow, Anthony Downs, Duncan Black, Mancur Olson ve 1986 yılı Nobel Ekonomi Ödülü sahibi James M. Buchanan'ın öncülüğünde geliştirilerek modern halini almıştır (Aktan, 2000).

Neo-Klasik yaklaşımın görüşlerini yansıtan kamu tercihi yaklaşımına göre piyasa ekonomisinde her birey nasıl kendi faydasını arttırmaya çalışıyorsa, politik sistemde de aynı şekilde politik aktörlerden olan seçmenler faydasını maksimize etmeye çalışırken politikacılar da yeniden seçilebilmek için seçmenlerinin çıkarlarına uygun politik eğilim gösterirler (Şen vd., 2007: 53).

Kamu tercihi yaklaşımı, kendisine paralel olarak ortaya çıkan anayasal iktisatında temellerini oluşturmaktadır. J.M. Buchanan'a göre; Anayasal İktisat, ekonomik ve politik birimlerin tercihlerini ve faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal, kurumsal ve anayasal kurallar bütünüdür. İşleyiş özelliklerini açıklamak için uğraşmaktadır (Akt. Aktan, 1997: 35).

Kamu tercihi teorisine göre hükümetler, kamu harcamalarını ve vergi konusundaki kararlarını politik olarak belirleyeceğinden, devlet harcamalarının kanunlar çerçevesinde belirlenip sınırlandırılması gerekmektedir. Yanısıra, bütçe açıklarını kapatmak için konulan ilave vergilerin vatandaşları memnun etmeyeceği düşüncesiyle karar mercileri politik anlamda kısıtlanabilmektedir. Bu sebeple, devletin harcamalarının içeriğini belirleyen hükümler anayasaya konur ve uygulanırsa, fakat bireyin fayda maksimizasyonu sağlanabilmekte ve politikacıların israflarının önüne geçilebilmektedir (Aktan, 2000).

Anayasal iktisatçılar denk bütçe görüşünü savunmaktadır. Dolayısıyla, bütçe denkleğinin sağlanması adına ekonomiye devlet müdahalesinin minimum noktada

olması gerekir (Şen vd., 2007: 54). Devlet müdahalesini katı bir şekilde kısıtlayan yaklaşım, ekonomik çevrelerce pek seçilmeyip uygulamada nadiren yer bulmaktadır.

1.2.2.6. Ricardocu Denklik Hipotezi

David Ricardo vergi ve borçlanma ile kamu harcamalarının, yaşam boyu gelir teoremi altında, tüketim üzerinde etkisinin olmadığını savunmasıyla bilinen ilk ekonomisttir. Bu görüş ilerleyen dönemde Robert Barro (1974) tarafından geliştirilmiş Ricardo Dengesi veya Ricardocu Eşdeğerlik Hipotezi olarak literatüre geçmiştir.

Teoriye göre; kamu harcamaları kişilerin ekonomik kararları vermesinde önemli bir göstergedir. Kamu harcamaları vergilerden ziyade borçlanma yoluyla finanse edilirse bu durum bireylerin tüketim kararlardında değişiklik yaratmayacaktır. Dolayısıyla finansman nispeten daha az önem arz etmektedir. İlgili zaman ve gelecek zamandaki kamu harcamaları toplamın bugünkü değerlerine eşit gelire finanse edilmek durumundadır. Bu nedenle, vergi dışındaki gelirler ile kamu harcamaları sabit kabul edildiğinde, bütçe açığından oluşan vergilerdeki bir azalış, gelecekteki vergilerin içinde bulunulan zamanki artış miktarıyla dengelenebilecektir (Barro, 1989: 9).

Vergilerde gözlenen değişimler sonucunda oluşan bütçe açıklarının toparlanabilmesi için gerçekleştirilen borçlanma ileriki zamanda faizle beraber ödeme gerektiğireceği için veri oranlarının arttırılması gerekir. Dolayısıyla, ilgili yıldaki borçlanma, ileriki zamanda vergi artışını doğuracaktır. Başka bir ifadeyle, vergi indirimlerinden oluşan bütçe açıkları kamu borçlanmalarıyla ödenirse, ileride yapılan vergi toplamının zamanlaması içinde bulunulan dönemden ileriki döneme aktarılmasından oluşmaktadır. Sonuç olarak, ilerideki vergilerin ödenmesinin sağlanması için ilgili dönemdeki tasarruf miktarını arttırmak gerekecektir (Çetin, 2005: 67).

1.2.3. Bütçe Açıklarının Nedenleri ve Finansmanı

1980 sonrası dönemde devletin etkisinin küçülmesi hedefi Türkiye gündeminde ihmal edilmiştir. Ancak, bunu yapma arzusuna rağmen, devletin ekonomideki payı azalmamış, ancak devlete ait kaynakların kullanımı çeşitli sosyal

tabakalar arasındaki dengesizlikleri daha da şiddetlendirmiştir. Ulusal bütçedeki yatırım harcamalarının oranı giderek azalmış ve sorun daha da kötüleşmiştir. Fakat, 1980-2002 döneminde bütçe açığı olmamıştır. Özellikle 1980'lerden sonra, kaynaklar ve kamu sektörü kullanımı arasındaki dengenin sağlanamaması ve kamu sektörü kullanımının devam eden yoğunlaşması nedeniyle, kamu sektörünün fon talebi artmış ve bütçe açıklarına yol açmıştır. Ayrıca kamu kesiminde mali disiplinin olmaması nedeniyle bütçe açığı her yıl artmakta ve kamu borçlanmasına olan talep uzun yıllardır büyümeye devam etmektedir. Kamu borçlanmasına yönelik artan talep, durumu kamu sektöründe bir kısır döngüye çevirmiştir (Civan ve Uğurlu, 2005: 57).

Özellikle, kamu gelirlerinin kamu giderlerini karşılayamadığı gelişmekte olan ülkelerde bütçe açığı ortaya çıksada gelişmiş ülkelerde de bu sorunla karşılaşılabilir. Gelişmekte olan ülkelerde başlıca bütçe açığı sebepleri;

- Ekonomik kalkınma düzeyinin düşüklüğü
- Yavaş seyirdeki kamu gelirleri
- Kamu gelirlerinde gözlemlenen istikrarsızlıklar
- Harcamaların hızlıca artışı
- Devletin ekonomideki rolünün büyüklüğü
- Askeri giderlerin yüksekliği

Gelişmekte olan ülkelerde ise;

- Sosyal güvenlik harcamaları
- Kamu hizmetinden yararlanan insanların sayısındaki artışın beraberinde sosyal devlet anlayışının güçlenmesi
- Ekonomide yapısal işsizliğin oluşması
- Verimlilikteki azalmalar

Bütçe açıklarının finansmanında üç temel yöntem kullanılır;

- Merkez Bankası Kaynakları
- İç borçlanma
- Dış borçlanma

Bir ülkenin mali sisteminde kredi ve mali piyasalar olmak üzere iki çeşit piyasa bulunmaktadır. Kredi piyasasında Merkez Bankasının kaynakları kullanılmaktadır. Mali piyasaların yeterli düzeyde gelişmemesi sonucu Merkez Bankasından borçlanmaya gidilmektedir. Bu borçlanma iki şekilde olmaktadır: “Doğrudan ve Dolaylı Borçlanma”. Dolaylı borçlanmada hazinenin borçlanmak hedefiyle çıkardığı hazine kağıtlarını merkez bankası açık piyasa işlemleri (APİ) ile satın almaktadır. Doğrudan borçlanma; hazinenin merkez bankasından doğrudan nakit borçlanması olarak adlandırılmaktadır. Hazinenin ilgili yıl içindeki gelir ve gider dengesini sağlamak amacıyla kullandığı en bilinen yöntem kısa vadeli avanslardır. Merkez bankası kısa vadeli avansları emisyon hacmini arttırmak suretiyle kullanmaktadır. Başka bir ifadeyle kamu açıklarının monetize edilmesi merkez bankası tarafından güçlü parasal taban oluşturarak gerçekleştirilmektedir.

Bütçe açığı finansman yöntemlerinden bir diğeri ise İç Borçlanma ve Dış Borçlanmadır. İç borçlanma, bütçe açıklarının finansmanının sağlanmasında en fazla başvurulan borçlanma türü olup özel sektör fonlarının kamu kesimine transferi anlamına gelmektedir. Hazine, halka kağıt satarak, Merkez Bankası’ndan, bankalardan ve ihale ile piyasalardan borçlanma suretiyle gerçekleştirir. İç borçlanmada ülkenin kullanabileceği kaynaklarda bir artış söz konusu olmamaktadır. İlgili borçlanmanın ekonomik niteliği, satın alma gücünün özel ve kamu kesimleri arasında el değiştirmesi olmaktadır. İç Borçlanma, iki bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; Kısa Vadeli İç Borçlanma ve Uzun Vadeli İç Borçlanmadır. Bir yıl ve daha uzun vadeli kâğıtlar; tahvil, bir yıldan kısa süreli kâğıtlar ise bono olarak tanımlanmaktadır. Kısa vadeli borçlara, bütçe dönemi içinde ortaya çıkan geçici açıkların kapatılması amacıyla başvurulurken; uzun vadeli borçlara da yürürlükteki bütçenin gelirinin yetersizliğini ortadan kaldırmak için başvurulur.

Dış borçlanma ile ekonomiye ülke dışından kaynak girişi olacağından, ekonomiye olumlu yönde etkisi çabuk hissedilecektir fakat, borcun vadesi geldiğinde faiziyle birlikte geri ödeneceğinden dolayı ekonomiden yüklü miktarda kaynak çıkışları olacaktır. Bu sebepten ötürü dış borçlanma ile sağlanan kaynakların planları bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Cari harcamaların finansman amacıyla

kullanıldığı takdirde dış borçlanma, bütçe açığı sorununu dış borç problemine dönüştürebilir. Böyle bir durumda da dış borç krizi oluşabilmektedir.

Yatırım harcamaları finansman için kullanıldığı takdirde ise yatırım getirileri dış borçlanmanın etkilerini gösterebilecektir. Dışarıdan yapılan borçlanma, ülke faiz oranları ile enflasyon üstünde artış baskısı yaratmayışı, bütçe açıklarını toparlamak için cazip kılabilmektedir. Ancak, dış borçlanmaya sıklıkla başvurulması şoklara karşı kırılğan bir yapı oluşmasına sebep olabilmektedir. Dış borçlanma yerel paranın yabancı para karşısında yükselmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla ihracat mal fiyatlarının yükselmesine ve ihracatın azalmasına, ithal mal fiyatının düşmesine ve ithalatın hızlıca artmasına sebebiyet vermektedir. Sonuç olarak, dış borcun artması cari dengeyi bozma potansiyeline sahiptir.

Bütçe açıklarının finansmanının sağlanması için kullanılan politika yöntemlerinin ekonomi üstünde olumlu, olumsuz çeşitli etkileri bulunmaktadır. Uygulanmış olan söz konusu politikaların, halihazırdaki politikalardan ziyade istikrarlı politikalar olmaları gerekmektedir. Devletin zorunlu olarak yaptığı harcamaları finanse etmek için başvuracağı finansman yöntemini seçerken, ülkenin içinde bulunduğu mali, ekonomik, sosyal koşullar göz önünde bulundurulur. Alternatif finansman yöntemlerinin hepsi bütçe açığının kapatılmasında kullanılmaktadır. Fakat bu finansman yönteminin yarattığı etkiler farklı olabilmektedir. Bunlar arasındaki tercih, ekonominin mali ve siyasi koşullarına göre değişmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÖDEMELER BİLANÇOSU VE CARİ AÇIK

2.1.Ödemeler Bilançosu Tanımı

Bir ekonominin kendi vatandaşlarının veya vatandaş olmasa dahi yerleşik bulunanların diğer ülkenin yerleşikleriyle olan iktisadi bağların genellikle bir yıllık dönem içerisinde belirli bir hesap düzeninde analitik olarak gösterilmesine ödemeler bilançosu denmektedir.

Ödemeler bilançosu çeşitli yönlerden önemi bulunan bir ekonomik gösterge olup bir ekonominin dış ilişkilerini göstermektedir. Ulusal ekonomi yönetiminin başarılı olup olmadığı ödemeler bilançosundaki rakamlardan anlaşılabilir. Ek olarak, ülke ekonomilerinin o zaman ve gelecekteki durumlarıyla devletlerin uygulayacağı politikaları da içermektedir. Ödemeler bilançosundaki fazla veya açık olması durumunda veya alt hesaplarda bulunan tutarsızlıklar ekonomi üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Bir ekonomide, istihdam, yatırım, toplam talep/arz, milli gelir, rezerv değişimleri, enflasyon, büyüme hızları, faiz oranları, döviz kurları, dış göstergeler gibi göstergeler ekonomik durumlar hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Ödemeler bilançosu açıklarının nedeni aşağıdaki sebeplerden kaynaklanabilmektedir (Arslan, 2019: 656):

- Yüksek Enflasyon Problemi
- Ulusal Paranın Aşırı Değerlenmesi
- İthal İkameci Sanayileşme Politikası
- Halkın Zevk ve Tercihlerindeki Değişimler
- Konjonktürel Dalgalanmalar
- Arızı (Geçici) Değişimler
- Spekülatif Faaliyetler

Dış ödemeler dengesine sağlayıcı mekanizmalar ‘otomatik denkleştirme mekanizmaları’ ve ‘denkleştirme politikaları’ olmak üzere iki ayrı grupta incelenmektedir. Otomatik denkleştirme mekanizmaları bir dış açık veya fazla

durumunda hükümet müdahalesi olmadan kendiliğinden işlemeye başlayan süreçleri tanımlamaktadır. Denkleştirme politikalarında ise hükümetlerin iradi kararları ile dış dengenin sağlanması üzerinde çalışılmaktadır. Otomatik denkleştirme mekanizmaları kendi içinde altı grupta incelenir. Bunlar; esnek kur sistemi dış denkleştirme, sabit kur sisteminde dış denkleştirme, klasik fiyat - altın sisteminde dış denkleştirme, faiz oranı fiyatları ile dış denkleştirme, milli geliri değişimleri ile dış denkleştirme ve parasal dış denkleştirme mekanizmasıdır (Arslan, 2019: 657).

Ödemeler bilançosu, cari işlemler, sermaye, net hata/noksan hesabı ve rezerv varlıklar hesaplarından oluşmaktadır. Bunlardan en önemli ana hesap ise kamuoyunda da en popüler olan cari işlemler hesabıdır.

2.2.Cari İşlemler Hesabı

Cari işlemlerdeki denge, ihracat-ithalat dengesi (dış ticaret), hizmet alımları-satımları (hizmetler), net faktör (yatırım), dış yatırım geliri-gideri (gelirler hesabı) ile karşılıksız olarak elde edilen dış gelir-gider (cari transferler) dengelerinin toplamlarından meydana gelmektedir (Erdil Şahin, 2011:48-49).

Bir yıl içinde bir ülkenin cari işlemler hesabında bulunan döviz girişleri ile çıkışları birbirine çok yakın ya da eşitse cari denge sağlandı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla dış denge de sağlanmıştır. Eğer cari işlemler hesabında döviz kazanımları çıkışlardan fazlaysa cari fazla, tam tersi bir durumda ise cari açık (dış açık) oluşmaktadır.

Cari işlemler hesabı dört gruba ayrılır;

- Dış ticaret hesabı
- Hizmetler hesabı
- Gelir hesabı
- Cari (Karşılıksız) transferlerdir.

Cari işlemler hesabındaki mallar dışındaki kalemlerin toplamlarına ‘Görünmeyenler Dengesi’ de denildiğinden, cari işlemler dengesi; mal dengesi ve görünmeyenler dengesinin toplamı olarakta gösterilebilmektedir.

2.2.1.Dış Ticaret (Mal) Hesabı

Mal ticareti hesabında, ülkenin uluslararası alış ve satışları yani ithalat ve ihracat işlemleri yer almaktadır. Mal ticaretleri hesabı, fiziki malların ticaretini de kayıt altında tuttuğu için ‘Görünür Ticaret’ adıyla adlandırılmaktadır. Geçmişte, ödemeler bilançosu kavramı oturmamışken, ülkenin dış ekonomik bağları söz konusu hesaptan izlenmiştir. Ek olarak, hesap ödemeler bilançosunun en çok çalışan hesabıdır. Ülkenin ulusal gelirini yakından etkiler ve reel ekonomideki gelişmelerin en somut göstergesidir.

Bir yıl içerisinde ihraç edilmiş olan malların ve parasal değer taşımayan altının değeri ile ithal edilenlerin değerleri birbirine eşitse dış ticaret dengesinin oluştuğu bilinmektedir. Eğer, ihracat, ithalat değerlerinden daha fazlaysa dış ticaret fazlası, eksik çıkarsa diğer anlamda, ihracat ithalattan daha az çıkarsa dış ticaret açığı bulunmaktadır. İhracat ile ithalat değerlerinin toplamı dış ticaret hacmi, ihracat fiyat endeksinin ithalat fiyat indeksiyle oranlanması dış ticaret haddi, ihracat değerinin ithalat değeriyle oranlanması ise ihracatın ithalatı karşılama oranı tabirleriyle tanımlanmaktadır.

2.2.2.Hizmetler Hesabı

Hizmetler hesabında, uluslararası hizmet ithalat ve ihracatı söz konusudur. Fiziki bir mal ticareti olmadığından görünmez ticaret olarakta tabir edilmektedir. Kapsamını, turizm gelirleri ve giderleri, inşaat hizmetleri, lojistik hizmetleri, sigortacılık ile ilgili hizmetler, finansal hizmetler, teknik hizmetler gibi kalemler oluşturur.

Hizmet hesabı, mal ticaretine konu olan kalemler kadar geniş değildir. Çünkü, tüm hizmetler taşınabilir, dış ticarete konu olmaya mümkün olmamakla beraber bazı ekonomilerin hizmetler ticareti için uyguladıkları kısıtlamalar olabilmektedir.

2.2.3. Gelir Hesabı

Gelir hesabı, doğrudan yatırım, çalışan ücreti, portföy yatırımı ve diğer tüm yatırımların toplamından oluşan gelirler ve ödenmiş olan tutarlardan oluşmaktadır. Portföy yatırımı kalemleri; hisse senedinden kazanılan gelir, tahvil gibi borçlanma

araçlarından kazanılan gelirlerden oluşmaktadır. Doğrudan yatırımlardan elde edilen kalemler; hisse gelirleri, sermayeye katılan kazanımlar, şirket arası yatırımlardan kazanılan gelir ve kar paylarını kapsamaktadır. Diğer yatırımların kazanımları ise diğer borç ve gelir-gider (faiz) gelirlerini kaydetmektedir.

2.2.4. Cari (Karşılıksız) Transferler

Genel Hükümet ve Diğer Sektörlerin alt hesaplarından oluşan cari transferler hesabında, uluslararası bağışlar ve yabancı ve Türk konsolosluklarının hizmetleri karşılığı sağladığı gelirler, yurt dışında yerleşik olan Türk vatandaşlarının bedelli askerlik için ödemiş olduğu tutarlar genel hükümet alt hesabını, işçi gelirleri ve yurt dışındaki yerleşik olarak en az bir yıldır yaşayan Türk vatandaşları tarafından Türkiye’de bulunan bankalar vasıtasıyla yakınlarına gönderdikleri TL karşılığında alışı yapılan tutarlar ise diğer sektörler alt hesabını oluşturmaktadır.

Mal ticareti, yatırımların gelirleri ve giderleri, hizmet ticaretleri ve cari transferlerine yönelik yapılan kayıtların toplam bakiyeleri cari işlemler bilançosunu oluşturmaktadır. Negatif ve pozitif kayıtlar birbirlerine eşit ise cari işlemler dengededir. Pozitif kayıt fazla bulunursa cari fazla, negatifler çok ise cari açık bulunmaktadır.

2.3. Cari İşlemler Dengesini Açıklamaya Yönelik İktisadi Yaklaşımlar

Cari işlemler dengesini modellemeye yönelik farklı iktisadi teoriler bulunmaktadır. Söz konusu yaklaşımlar; Esneklikler Yaklaşımı, Toplam Harcama Yaklaşımı, Mundell–Fleming Modeli şeklinde sıralanmaktadır:

2.3.1. Esneklikler Yaklaşımı

İkinci Dünya savaşından sonra ülkelerin çoğunda yapılan devalüasyonun etkilerini incelemek maksadıyla geliştirilmiş bu yaklaşımın bir diğer adı da Klasik Yaklaşımdır. O tarihteki sermaye hareketleri günümüze kıyasla çok yüksek boyutta olmadığı ve dikkate alınmadığı için cari işlem hesapları dış ticaret akımlarının kaçınılmaz sonucu olarak da görülmektedir.

Esneklikler Yaklaşımı; yalnızca dış ticarete konu olan mal ve hizmet piyasasını ele almakta, cari işlemler hesabındaki sorunların, dış ticaret hesabındaki

dengelesizliklerden yani mal ve hizmet ihracat ve ithalinden kaynaklandığını açıklamaya çalışmakta, ekonomideki öteki piyasalar arasındaki etkileşimleri değerlendirmemektedir. Bu yaklaşımda temel makro ekonomi politikası aracı olarak devalüasyon önerilmektedir.

Teori, iki hipotez üstünde kurulmuştur. İlk olarak temelde ülke ekonomisinin dış ticaretinin dengede olması, diğer bir ifadeyle, ithalat ve ihracat rakamlarının birbirlerine eşit ya da yakın derecede olmasıdır. İkinci hipotez de, ülke ekonomisinin ihraç ve ithalatını yaptığı malların arz esnekliğinin sonsuz olmasıdır. İlgili varsayımlar altında, döviz kurunda olası bir değişimin ödemeler bilançosu üstünde olumlu bir etki oluşturmasına ilişkin yeterli olan koşul talep esnekliklerinin birden büyük olması olarak açıklanabilmektedir (η_x : ihracat, η_m : ithalat talep esnekliklerini ifade ederken, $\eta_x + \eta_m > 1$ koşulu). Arz esnekliği, sonsuzdan küçük olduğunda ise bu koşul yeterli olup, gereklilik arz etmeyecektir. İlk olarak ihracat ithalattan büyük bulunduğu anda talep esnekliğinin toplamları birden büyük olmasına ihtiyaç bulunmamaktadır (Karatay, 2008: 7).

Esneklikler yaklaşımı, gelişmekte olan ülkelerde özellikle II. Dünya Savaşından sonra 1970 yılların ortalarına kadar süren iktisat politikalarına yönelik tartışmaları da körüklemiştir. İktisatçılar tarafından “Esnekliğin karamsarlığı” adıyla adlandırılan teorem, devalüasyonun ülkenin dış ticaret ile cari işlemler açığını ne ölçüde iyileştirdiğini sorgulamıştır.

2.3.2. Toplam Harcama Yaklaşımı

Birçok iktisatçı tarafından eleştiriye konu olmuş olan esneklikler yaklaşımı zamanla yetersiz bulunmuştur. Eleştirilerin sebebi ise dış ticarete giren malların arz talep ve fiyatlarının dışındaki tüm ekonomik göstergelerin sabit olduğunun varsayılmasıdır. Yabancı literatürde massetme yaklaşımı olarak adlandırılan bu anlayış esneklikler yaklaşımındaki bu eksikliği giderebilmek için ortaya konulmuştur.

1952’de Sidney S. Alexander’ın yayınlamış olduğu Devalüasyonun Ticaret Bilançosu üzerindeki etkileri isimli çalışmasında oluşturulan bir yaklaşımdır. Massetme ifadesi ilk kez Kenneth Boulding tarafından 1948’de kullanılmış olsa da

Alexander kavramı derinleştirmiştir. Massetme teoremi, bir ekonomideki dış denkliğin nasıl sağlanabileceği ile alakalıdır. Teoremin diğer adı ise toplam harcama teorisi olarak da anılmaktadır.

Döviz kurlarındaki değişimlerin ithalat ve ihracat üstündeki neticelerini, söz konusu değişimlerin ekonomideki diğer fiyat ve gelir etkilerinden arındırarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle Marshall-Lerner koşulundaki esneklikler kısmi olarak değil toplam esneklikler olarak değerlendirilmektedir. Kısmi esneklik yalnızca fiyat-miktar ilişkisine değinmektedir. Toplam esneklik ise, buna ek olarak miktardaki değişimler yalnızca fiyat üzerinden değil devalüasyon neticeinde görülen ekonomik değişimlere yönelik olarak ihracat ve ithalar değişimlerini de kapsamaktadır. Toplam esneklik, döviz kurlarındaki değişimlerin doğrudan ya da dolaylı olarak oluşturduğu tüm fiyat ve gelir değişimlerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla, ekonominin döviz kuru değişimlerine yönelik tepkileri bulunmadan toplam esneklik hesaplayabilmek mümkün olmamaktadır (Karluk,2002a: 449).

Döviz kurlarındaki değişiklikler ile ödemeler bilançosundaki dengesizliklerin giderilebilmesi için geliştirilen Massetme Yaklaşımı ekonomideki tüm değişmelerle ödemeler bilançosu dengesini açıklamaktadır.

2.3.3. Mundell-Fleming Modeli

I. ve II. Dünya Savaşları arasında uluslararası ekonomik etkileşimin azalması sonucunda bu ekonomik koşulları açıklamakta eksik kalan Klasik Keynesgil modele Metzler, Machlup ve Meade yaptıkları çeşitli uyarlamalarla Mundell-Fleming modelinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Mundell (1960) ve Fleming (1962) tarafından oluşturulan modelde Keynesgil Modelin dışa açık ekonomiye adaptasyonu sağlanmış ve böylece literatüre yeni model Mundell-Fleming modeli olarak geçmiştir.

Mundell-Fleming teoreminin sermaye hareketi ile döviz kurları konusunda iki ana varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, sermaye hareketlerinin üzerinde engel olmadığıdır. İkinci olarak ise yatırımcılardaki döviz kurunda bir değişim olmayacağı düşünceleridir. Bu çerçevede, kurların sabit kaldığı, sermaye hareketleri ile ilgili kısıtlamaların olmadığı bir durumda faiz oranları daha yüksek olan ülkeye

çeşitli ülkelerden sermaye akışı başlayabilmektedir. Faiz oranları arasında farklılıklar bulunduğu sürece söz konusu sermaye akışları devam etmekte, yatırımcılar faizleri yüksek olan ülkelere doğru yönelebilmektedir. Sonuç olarak, ülkelerdeki bu faiz farklılıkları neticesinde yüksek miktardaki sermayeler faizlerin yüksek olduğu ülkelere doğru akış sergileyerek faizlerin düşmesine sebep olabilmektedir. Böylece, ülkelerin faiz oranlarındaki farklılıklar ortadan kalkabilmektedir.

Mundell-Fleming teoreminin en temel eksikliği modelin durağan bir durum sergilemesidir. Söz konusu model kısa döneme odaklandığından, net yatırımların üretken sermaye üstündeki etkisiyle cari işlemlerdeki dengesizlikler net dış borçluluk üstündeki etkisini göz ardı edebilmektedir (Knight ve Scacciavillani,1998: 7).

2.4.Cari İşlemler Açığı ve Nedenleri

Cari işlemlerde bulunan mal, hizmet ihracatı ile tek yanlı transferlerden kazanılan döviz gelirlerinin, mal, hizmet ithalatı ile tek yanlı transferlerden ortaya çıkan döviz giderlerinden daha az olmasına cari açık denilmektedir. Dolayısıyla cari işlemler bilançosu eksik verdiğinde açık oluşmaktadır. Öte yandan, dövizden elde edilen gelirlerin giderlerden fazla vermesiyle cari işlemler hesabı fazla vermektedir. Bazı durumlarda ise cari işlemler hesabı açık veya fazla vermemekte, döviz giderleri ile gelirleri eşit olabilmektedir. Bu durum iktisat literatüründe cari denge olarak tanımlanmaktadır.

Cari işlemler açığı, hükümetlerin başarısız ekonomi politikalarının bir sonucu olacağı gibi, ekonominin büyümesi ve gelişmesi adına kontrollü biçimde cari açık verilebilmektedir. Cari işlemler açığı genellikle olumsuz çağrışımlar oluştursa da, tam aksine yabancı yatırımcılar nezdinde ekonominin güvenli birer liman görünümüne sahip olduğu şeklinde algılanabilmektedir.

Ekonomik dengelerin oluşma şekli, cari işlemler açığının nedenlerini belirlemede dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bilindiği gibi, cari işlemler ulusal tasarruf ve yatırım farkından oluşmaktadır. Yerel anlamda tasarruftaki bir açık aynı zamanda cari işlemler hesabında da açığa sebep olabilirken, tasarruf fazlasının olduğu durumda ise cari işlemler hesabı fazla verebilmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde cari açığın oluşumunda iki temel neden bulunmaktadır. İlki,

yurtiçi yatırımların artması, ikicisi ise ulusal tasarrufların azalmasıdır (Roubini ve Backus, 1998).

2.4.1. Yurt İçi Yatırımlarda Artış

Yurt içi yatırımlarda büyük bir artışın olmasının çeşitli sebepleri olabilmektedir. Ülke içerisinde yeni doğal kaynakların bulunması (maden-petrol gibi) üretime yönelik teknolojilerin oluşturulması, dolayısıyla yeni ürün geliştirme, sermaye ve ticaret piyasası liberalizasyonu gibi bir takım yapısal ekonomik düzenlemeler, gelir ve sermaye üzerinde negatif etkisi olan vergilerde iyileştirme, ileriye dönük ekonomik kalkınma ve yeni yatırımlarda yüksek miktarda karlılık beklentisi yatırımların artmasına sebep olabilmektedir (Roubini ve Backus, 1998). Böyle bir durumda, ülkenin özel ve kamu tasarrufları toplamına eşit olan ulusal tasarruflar bütün kârlı yatırım projelerini finanse edebilmekte yetersiz kalabilmektedir. Dolayısıyla, cari işlemlerde açık oluşabilmektedir.

Kamu ve özel kesim tasarruflarının yetersiz kalması sebebiyle yurtdışından alınan borçlar hususunda göz önünde bulundurulması gereken iki önemli nokta bulunmaktadır. Birincisi, uluslararası ticarete konu olabilen, uzun vadede net döviz getirisi sağlayabilecek bölümlere yatırım yapmak yapmak yerine, ülke içerisinde istihdam ve büyüme yaratmak amacıyla uluslararası ticarete ait olmayan alanlara yatırım yapılması durumunda meydana gelebilmektedir. İkinci önemli nokta ise, bir yandan uluslararası ticaretin kapsamında olan öte yandan ise uluslararası ticaret kapsamında olmayan sektörler için geçerli olabilmektedir. Yatırımları finanse edebilmek için fon borçlanmak fakat söz konusu yatırımların getirilerinin en azından borçlanılan fonlardaki maliyetini karşılayabilmesi durumunda optimaldir. Aksi takdirde, ihtiyaçtan fazla borçlanan ve bunları kötü projelere yatıran firma sonuç olarak zarar edebilecektir. Yatırımların birçoğu kötüleşirse bunun sonucunda finansal kriz yaşanacaktır (Timur, 2005: 7).

2.4.2. Ulusal Tasarrufların Azalması

Cari işlemlerin açık vermesinin diğer bir sebebi ulusal tasarruflardaki azalmalardır. Söz konusu tasarrufların azalması sonucunda yatırımların finansmanı

için ayrılan tasarruf miktarları eksik kalacaktır. Dolayısıyla cari işlemler de açık verecektir.

Tasarrufların yetersizliği cari işlemler açığının önemli nedenlerinden biridir. Özel tasarruflar, bireylerin harcanabilir gelirlerinin tüketimlerinden artan bölümü nitelendirmektedir. Bu bağlamda, özel tasarruflar gelir seviyesine olduğu kadar tüketim seviyesine de bağlı olmaktadır. Bireylerin harcanabilir gelirlerinde oluşabilecek bir azalma özel tasarruflarda azalma olarak sonuçlanabilmektedir. Öte yandan, harcanabilir gelirdeki artış ise bireylerin tüketimlerini daha da arttırarak tasarruflarında azalmaya sebep olabilmektedir.

Hanehalklarının gelecekte oluşabilecek yüksek gelir beklentileri sebebiyle cari gelirleri katlanmasa da ekonomik reform ya da istikrar programları tüketimi arttırabilmektedir. Böyle bir durumda, gelir artışı zamana yayılırken cari tüketim hızlıca artacaktır. Ardından, özel tasarruflar da düşüş gözlemlenecek ve cari açık gerçekleşecektir. Oluşan cari açık, yurtdışından edinilen sermaye girişleri ile finanse edilebilmektedir. Bütçe açıklarının oluşturduğu cari işlemler açığı yapısal olduğu için tehlike yaratabilmektedir. Öte yandan ulusal tasarruflarda oluşan bir azalmanın meydana getirdiği cari açık geçici olabilmekte ve daha az kaygı yaratabilmektedir (Timur, 2005: 9).

2.5. Cari İşlemler Açığının Finansman Yöntemleri

Cari işlemlerin açık vermesi bir ekonomideki ithal malların ihraç mallarından fazla gelmesi durumunda görülmektedir. İlgili ülkenin ithal mallarına ödediği miktar, ihraç için ödediği miktarlardan fazla ise cari açık oluşmaktadır. Bu anlamda ele alındığında, ülkelerin dış ticaretindeki ve ödemeler bilançosundaki işlemlerin hesaplanabilmesinde büyük önem taşımaktadır.

Cari açığın bizzat sorun teşkil etmesinin yanısıra belki de en önemli sorun bu açığın finanse edilebilmesidir. Cari açığın finanse edilebilmesi bu açığın sürdürülebilir olduğunu göstermektedir.

Ekonominin yatırım, büyüme cari açığın neden olduğu finansman gereksinimi gidermek için gereksinim duyduğu yabancı sermayenin ülkeye giriş şekillerinde de farklılıkların olduğu bilinmektedir. Bunlar yabancı sermaye ve

doğrudan yatırımlar biçiminde ülkeye girebileceği gibi portföy yatırımlar, kısa vadeli sermaye biçiminde de ülke içine girebilmektedir. Bu kapsamda cari açığın finansmanı iki başlık altında ele alınabilmektedir. Bunlardan ilki doğrudan yabancı yatırımlar iken, ikincisi portföy yatırımlardır (Kör, 2012: 52).

2.5.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dış açıkların finansmanında kullanılmakta olan en sağlıklı yöntem olarak bilinmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar; yatırımcıların kendi ülkeleri dışındaki gerçekleştirmiş oldukları uzun vadeli yatırımlar olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda dış borç almadan yatırım yapma ve dış açık verme imkân tanıyan kalıcı fiziki varlıklardır ve geri götürülmeleri imkansızdır.

Doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde yabancı şirketlerin kendi sermayelerinde söz hakkı olunabilmektedir. Ek olarak, kendi sahipliğinde olunan teknolojik ve ticari imkanlarıyla ilgili şirketler ve ülke ekonomilerine katkı sağlayabilmekte ve uluslararası çerçevede rekabet derecelerini arttırabilmektedir. Ancak bu avantajlarının yanı sıra doğrudan yatırımların birtakım olumsuz yönlerinde mevcuttur (Seyidoğlu, 2007: 618-619).

Söz konusu olumsuz yönler; ülke ekonomisinde yabancı denetimliğin artması, yerel ekonomide tekel düzen kurma, yerli yatırımcıları azaltan etki, kur dalgalanmalarına sebebiyet verme, mali kriz ortamına sebep olma, ekonomik bütünlüğü azaltma, işsizlikte artışa sebep olma, haksız rekabet üstünlüğü, döviz giderlerinin artmasına sebep olma şeklinde sıranabilmektedir

2.5.2. Portföy Yatırımları

Portföy yatırımları: hisse senetlerini, Merkez Bankası, Hükümet, Bankalar ve diğer sektörlerin borç senetlerini kapsar. Sermaye girişlerinin büyük bölümünü portföy yatırımları oluşturmaktadır. Fakat portföy yatırımların cari işlemler dengesi açıklarını finanse etmede çok ta sağlıklı olduğu söylenememektedir (Şen, 2007: 60).

Doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımları arasındaki en temel farklılık, yabancı ülkelere yapılan yatırımların yönetim ve denetim konularıdır. Portföy yatırımlarında, şirket üzerinde yönetim ya da denetim hakkı bulunmazken, doğrudan

yatırımlarda söz konusu hak bulunmaktadır. Portföy yatırımları bu farklılık sayesinde uluslararası piyasalardan kaynak tedarikinde bulunabilmektedir.

İkinci temel farklılık, portföy yatırımları yabancı yatırımcının sermayesi dışında katkısı yokken, doğrudan yatırımlar yatırımcıların yatırım sermayelerinin beraberinde üretim teknolojisi ile işletmecilik bilgisini de gerektirmektedir.

Doğrudan yatırımlar, sektörden sektöre veya şirketlerden şirketlere göre değişebilmektedir. Ancak portföy yatırımları, sektör ya da şirketten bağımsızdır. Bununla birlikte yerel ve yabancı şirket yatırımlarını mümkün kılabilir. Portföy yatırımları değişken ve kısa vadeli. Bu sebeple, iyi düzenlenmiş bir finans piyasasına ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, ülke içindeki devalüasyon beklentileri dolaylı yatırımcıların portföylerinin boşalmasına ve ülkeden kaçmalarına sebebiyet verebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, portföy yatırımları, doğrudan yatırımlara göre, olumsuz yansımaları çok daha hızlı ve büyük çaplı gerçekleştirebilmektedir (İşeri ve Aktaş, 2005: 372).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İKİZ AÇIKLAR HİPOTEZİ

3.1. İkiz Açıklar Hipotezinin Ortaya Çıkışı

1980’li yıllarda ABD yönetiminde Ronald Reagan başkanlık yapmıştır. Bu dönemde ülkenin ciddi dış açık ve bütçe açığı problemleri eşanlı yaşanmıştır. Bu iki gösterge arasındaki ilişki bu dönemde ABD’de yoğun biçimde görülürken diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de kendi tarihlerinde bu durumlarla karşılaştığı fark edilmiştir. Zamanla literatür bu iki göstergenin aynı anda açık vermesini İkiz Açık olarak değerlendirmiş ve üzerine bir çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

İkiz açığın bir kolu olan bütçe açığı (mali açık) kamu harcamalarının kamu gelirlerini aştığı durumda gözlemlenmektedir. Diğer kolu ise, cari açıktır. Cari Açık, Hizmetler, mallar, gelir ve cari transferlerin ithalat değerlerinin ihracat değerlerinden büyük olması olarak tanımlanabilmektedir. Cari denge ise, bir dönemde ülkenin dışarıdan elde ettiği kazançlar ve dışarıya yönelik ödemeleri arasındaki fark ile ölçülmektedir. Gelişen iktisat literatüre bir çok yazar katkıda bulunmuş ve cari işlemler dengesi ile bütçe dengesi arasındaki ilişkiye değinmişlerdir. Bu kapsamda iki göstergenin birlikte açık vermesine ilişkin kanıtlar literatürde oldukça yer bulmuştur. Her iki açığın oluşması ve pozitif ilişki halinde olması “ikiz” kavramı ile ifade edilmiştir.

Cari açık ile bütçe açığı ilişkisi özel sektörün tasarruf-yatırım açıklarına bağlı biçimde ilerleyen karmaşık bir yapıdır. Milli gelir hesabına göre ise cari açık; kamu kesimi açığı ve özel sektör açıklarının toplamından oluşmaktadır (Papadogonas ve Stournaras, 2006).

3.2. Hipoteze Yönelik Yaklaşımlar

İkiz açıklar teoreminde iki önemli varsayım bulunmaktadır. Şöyle ki, hipotezi destekleyen görüş Geleneksel Keynesyen Yaklaşım olurken, diğer teorem ise söz konusu ilişkiyi reddeden Ricardian Denklik Teoremi’dir.

Tablo 1. Cari Denge ile Bütçe Açığı Arasındaki İlişki

<p>Keynes: Geleneksel Bakış</p> <p>Bütçe Açığı → Faiz Oranları ↓ Cari Açık ← Döviz Kuru</p>	<p>Ricardocu Denklik Hipotezi</p> <p>Bütçe Açığı ----- Cari Açık</p>
<p>Cari Denge Hedeflemesi</p> <p>Bütçe Açığı ← Cari Açık</p>	<p>İki Yönlü Nedensellik</p> <p>Bütçe Açığı ↔ Cari Açık</p>

Kaynak: Baharumshah ve Lau, 2005: 29-30 (Aktaran: Emirkadı 2017: 83).

Bütçe açığı cari dengedeki açıkları etkileyebilmektedir. Söz konusu etki dolaylı ve aynı zamanda doğrudan olabilmektedir. Doğrudan etki olarak, bütçe açıkları cari açığa sebep olmakta ve yukarıda bu durum kesikli çizgi ile gösterilmektedir.

Açık bir ekonomide ulusal gelir, yatırım (I), tüketim (C), hükümet harcamaları (G) işe ithalat ve ihracat (X-M) dengesinin toplanmasıyla hesaplanmaktadır.

$$Y = C+I+G+(X-M) \quad (1)$$

Diğer taraftan ulusal gelir, tüketim (C), vergi (T) ve tasarruf (S) şeklinde de ifade edilebilmektedir.

$$C+S+T = C+I+G+(X-M) \quad (2)$$

Denkleme matematiksel açıdan bakıldığında her iki taraftaki tüketimler (C) birbirini eleyecek ve sonucunda aşağıdaki denklem oluşmaktadır:

$$(X-M) = (S-I)+(T-G) \quad (3)$$

Oluşan bu denkleme göre, dış ticaret dengesi (X-M), özel tasarruf-yatırım dengesi (S-I) ile bütçe dengesine (T-G) bağlı olduğunu görülmektedir. Özel tasarruf-yatırımlardaki dengenin sabit olduğu varsayımı ile bütçede gözlemlenebilecek bir

açık, dış ticaret açığına sebep olabilmekte ve ikiz açıklar ilişkisini gösteren temel yapıyı oluşturmaktadır (Emirkadı, 2017: 83).

3.2.1. Geleneksel Keynesyen Görüş

Geleneksel Keynesyen Görüş, kamu harcamalarının artmasının cari açığı arttıracak biçimde etkili olduğunu savunmaktadır. Aşağıda ilk olarak Mundell – Fleming Modeline göre hipotezin aktarım mekanizmaları açıklanmış olup, söz konusu aktarım mekanizmasının etkisini direkt ortaya koyan Keynesyen Gelir – Harcama Yaklaşımı ve dolaylı yoldan belirten Feldstein Zinciri Yaklaşımı alt başlıklar halinde verilmiştir.

3.2.1.1. Mundell-Fleming Modeli

1998 yılındaki Nobel Ekonomi ödülü sahibi olan Robert Mundell ve Marcus Fleming'in ortaya attığı Mundell-Fleming Modeli, Basit Keynesyen modelin üzerine uluslararası sermaye hareketlerinin de modele eklenmiş halidir. Model, ülkeler arası sermaye hareketlerinin serbestliği varsayımıyla farklı döviz kuru rejimlerinde para ve maliye politikalarını sistemik bir biçimde analiz ederek iktisat literatürüne önemli bir katkıda bulunmuştur.

Mundell-Fleming modeline göre ülkeler arasındaki sermaye hareketleri, ticareti gerçekleştirilen malların hareketinden daha hızlı olmaktadır. Çünkü faiz kazancından faydalanmak isteyen uluslararası yatırımcılar, ülkelerdeki faiz oranlarında ki farklılıklara göre oranın yüksek olduğu ülkelerde kendi paralarını değerlendirebilmektedirler. Dolayısıyla yüksek faiz oranı, ülke içine bir çok çeşitli ülkelerden bir çok yatırımcı çekebilmektedir. Ancak oluşan büyük miktarda sermaye ilgili ülkedeki faiz oranlarının düşmesine sebep olacaktır. Döviz kurundaki düşüş ise yerli malların ithal mallar karşısında nispeten pahalı kalmasına sebep olacaktır. Böyle bir durumda, artan gelir seviyesiyle birlikte yurt içinden ithal mallara yönelik olan talep artarken, yurt dışından da nispeten pahalı hale gelen yerli mallara yönelik olan talep azalacak ve bunun sonucunda net ihracat düşüşe geçecektir. Bu durum da cari dengenin açık vermesine neden olacaktır. Bu bağlamda, Geleneksel Keynesyen teoreme göre, bütçe dengesinde açık verecek biçimde gözlemlenen bir bozulma cari

açıkta da benzer yönde bir etki oluşturmakta, ikiz açık teoremine uygun olarak hareket edebilmektedir.

3.2.1.2. Gelir-Harcama Yaklaşımı

Gelir – Harcama teoremine göre, kamu bütçe açıklarında, harcamaların arttırılması veya vergilerin azaltılması yoluyla millî gelir uyarılmaktadır. Bu vasıtayla milli gelir uyarıldıkça ithalat artışa geçecek bu durum cari açığı meydana getirecektir (Gök ve Altay, 2007: 188). Dolayısıyla bütçe açığı ile cari açık aynı yönde hareket edecek ve sonucunda ikiz açık oluşacaktır.

Keynesyen Gelir – Harcama teoreminde tasarruflar faiz oranına bağlı olarak değişkenlik göstermez, ancak gelire bağlı bir büyüklüktür. Böyle bir durumda devlet genişlemeci maliye politikası uygulayacak ve harcamalarını arttıracaktır. Buna ek olarak böyle bir durumda devlet vergileri düşürürse, yurt içindeki toplam tasarruf oranlarında devletin tasarruf payı giderek azalmaktadır. Bunun sonucunda ise ulusal tasarruflar azalacak ve devamında ekonomi dengeye ulaşmak amacıyla tasarrufların azalması kadar cari açık meydana gelebilecektir.

Yukarıdaki açıklamaya benzer bir durum devletin vergi indirimine gitmesiyle genişletici maliye politikasına geçmesinde de görülebilmektedir. Vergi indirimi neticesinde, bireylerin harcanabilir gelirinde artış olabilmektedir. Böylece, tüketim artmakta ve tasarruflar azalabilmektedir. Tasarrufların mevcut yatırımları karşılayamadığı durumda ise aynı biçimde cari açık gözlemlenebilmektedir (Mankiw, 2002: 122).

3.2.1.3. Feldstein Zinciri Modeli

Feldstein zinciri modeli, esnek döviz kuru sistemi çerçevesinde Mundell-Fleming modeliyle aynı sonuçlara ulaşmaktadır. Buna göre bütçe açığının artması, devletin artan bütçe açığını finanse etmesi için sermaye piyasalarına girmesine sebep olacak ve dolayısıyla reel faiz oranları artış gösterecektir. Yabancı sermayenin artan faiz oranlarından dolayı ülkeye girişi artacaktır. Ülkede yabancı sermayenin artması yerli parayı değerli hale getirecektir. Yerli paranın değer kazanması sonucu ithalat daha avantajlı hal alacak, ihracat ise düşecektir. İthalatın artması ya da ihracatın düşmesi sonucu cari işlemler dengesinde açık ortaya çıkartacaktır. Böylelikle artan

bütçe açıklarından sebep cari açıklarda artış meydana gelmektedir (Feldstein, 1986: 2).

Feldstein zinciri ikiz açıklar hipotezi açısından önemli bir açıklamadır. Feldstein zincirinin ikiz açıklar hipotezini açıklamasıyla bu konudaki ampirik analizlerin birden fazla değişkenle yapılabileceği olanağı doğmuştur. İkiz açıklar hipoteziyle ilgili çalışmalar artan bütçe açığından yüksek faiz oranlarına, ulusal paranın değer kazanmasına ve cari işlemler açığındaki artışa giden zinciri test etmiştir (Gök, 2007: 67).

3.2.2. Ricardocu Denklik Hipotezi

Ricardocu (Ricardian) denklik hipotezi, isminden de anlaşıldığı üzere ilk defa 19. yüzyılda klasik iktisatçılardan biri olan David Ricardo tarafından ortaya atılmıştır. Ancak varsayımlarından emin olmadığından dolayı kendisi bu hipotezi kabul etmemiştir. 1974 yılında Robert Barro'nun yazmış olduğu "Are Government Bonds Net Wealth?" adlı makaleyle geliştirilerek tekrar gündeme getirilen hipotez, bütçe açığı ve cari açık arasında herhangi bir ilişki olmadığını, bütçe açığının cari açık üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığını, dolayısıyla ikiz açıklar hipotezinin geçersiz olduğunu savunur. Teorem, dış ticaret dengesinin faiz oranları, yatırım miktarları ve bütçe açıklarındaki değişimlerden etkilenmediğini varsaymaktadır.

Ricardian Denklik Teoremi'ne göre; devletin oluşan bütçe açıklarını nasıl finanse ettiği ekonomik bağlamda olası sonuçlar için bir önemi bulunmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bütçe açığının vergilendirme yoluyla veya borçlanma yoluyla finanse edilmesi arasında makroekonomik değişkenler bağlamında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Oluşan açıkların finansman şekli her ne olursa olsun, sonuçlar her zaman aynı olacaktır. Bu sebeple "Denklik" teorisi olarak anılmaktadır. Teorem bir çok çeşitli adla anılmakla beraber literatürde çoğu yazarlar Ricardocu Eşdeğerlik Hipotezi adıyla da anılmaktadır.

Barro, bireylerin gelecek kuşaklara miras bırakma düşüncelerinin varlığını belirtmiştir. Böylece bireyler sadece kendi yaşamları için öngördükleri süre için

değil, gelecek nesilleri de düşünerek bir tüketim optimizasyonu yapmak durumundadırlar. Dolayısıyla, günlük ve gelecekteki gelirlerinin toplamını, bütün yaşamları boyunca tüketebilecek biçimde dağıtırlar. Bu durumun diğer bir adı tüketim düzleştirmesi olarak anılmaktadır. Bu sebeple bireyler tüketimini bugünkü gelirlerine göre değil de yaşamları süresince kazanmayı planladıkları gelirlerine göre düzenleyebilmektedirler. Bu bağlamda, cari gelirlerinde meydana gelebilecek geçici bir değişimin sonucunda anlık tüketimlerini değiştirmeyeceklerdir. Böylece devletin genişletici maliye politikası uygulaması, bireylerin harcama eğilimleri üzerinde herhangi bir etkiye sebep olmamaktadır (Romer, 2001: 537-539).

Barro'nun geliştirdiği bu modele karşı olan eleştiriler ise, bireylerin yaşam sürelerinin kısıtlı olmasından dolayı ölümlerinden sonraki vergilerin önemsenmemesi, gelişmiş bir finans piyasası noksanlığından kaynaklanan kamu kesiminin karşı karşıya kaldığı faiz oranına karşılık bireylerin karşılaştıkları faiz oranının yüksek olması, gelecek zamandaki gelirlerin ve vergilerin belli olamaması ve Ricardocu yaklaşımın tam istihdam varsayımına sahip olması biçiminde sıralanabilmektedir. Ek olarak, bu hipotezin, sürekli gelir hipotezine dayanması, sürekli gelir hipotezine yönelik yapılan eleştirileri de dolaylı olarak Ricardocu teoremi ilgilendirdiğini vurgulamaktadır (Barro, 1989: 38-40).

3.3 Türkiye Ekonomisinde İkiz Açıklar Üzerine Yapılmış Ampirik Çalışmalar

Ekonomideki geçmiş literatüre bakıldığında, bütçedeki denge ve cari işlemlerdeki denge arasındaki bağ, Geleneksel Keynesyen Yaklaşım ile Ricardocu Denklik Yaklaşımı bağlamında değerlendirilmektedir. Geleneksel Keynesyen yaklaşım, her iki gösterge arasında güçlü bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Öte yandan Ricardocu denklik hipotezi ise bu bağı kabul etmemektedir. Türkiye'deki literatürde de bu tartışmalara yönelik bir çok çalışma ve çeşitli çıkarımlar mevcuttur. Bu başlık altında söz konusu çıkarımlara yer verilmiştir.

Kutlar ve Şimşek (2001), Türkiye için bütçe açığı ve dış ticaret açığını 1984-4 ile 2000-2 dönemleri bağlamında ele almışlardır. Johansen eşbütünleşme analizi, hata düzeltme modeli ile Granger nedensellik analizi uyguladıkları

çalışmalarında ele alınan göstergelerin etkileşim halinde oldukları ve güçlü nedensellik ilişkisi sergilediklerini bulmuşlardır.

Akbostancı ve Tunç (2002), 1987-1-2001-3 arasındaki dönemi ele almışlardır. Bütçe açığını ve cari açığı ele aldıkları çalışmada Johansen eşbütünleşme ile Hata Düzeltme Modeli (ECM) kullanan yazarlar uzun vadede ilgili değişkenlerin birlikte hareket ettiklerini vurgulamışlardır.

Utkulu (2003), ikiz açık hipotezinin 1950 ve 2000 dönemini ele alarak Türkiye için geçerliliğini analiz etmişlerdir. Çalışmada Johansen eşbütünleşme ve hata düzeltme metodolojisi (ECM) kullanan yazarlar, her iki gösterge arasında çift yönlü istatistiksel olarak anlamlı nedensellik ilişkisi olduğunu saptamışlardır.

Ata ve Yücel (2004) çalışmalarında Türkiye için ikiz açıklar hipotezinin geçerli olup olmadığını 1975-2002 dönemini ele alarak incelemişlerdir. Granger iki aşamalı eşbütünleşme metodoloji ile nedensellik analizi uygulayan yazarlar her iki açık arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğunu bulgulamışlardır.

Ay vd. (2004) ise çalışmalarında Türkiye 1992-2003 dönemi baz alarak tıpkı Ata ve Yücel (2004) gibi sonuçları doğrulamışlardır.

Erdinç (2008), Türkiye için yıllık veriler kullanarak 1950 ve 2005 arasındaki dönemi ele almışlardır. Bu kapsamda Johansen eşbütünleşme analizi ve nedensellik analizi kullandıkları çalışmada cari açık ve bütçe açığı arasındaki nedensellik bağına araştırmışlardır. Bulgulara göre, Türkiye için bütçe açığından cari açığa yönelik nedensellik ilişkisi istatistiksel olarak anlamlıdır.

Ümit ve Yıldırım (2008) Türkiye için ikiz açık hipotezini 1987-1 ile 2005-4 arasındaki dönemi ele alarak değerlendirmişlerdir. İlgili değişkenlerin arasındaki nedenselliği test etmek ve olası nedensellik ilişkisinin yönünü saptamak amacıyla VAR model kullanmışlar ve Türkiye’de ikiz açık hipotezinin var olduğunu saptamışlardır.

Acaravcı ve Öztürk (2008) çalışmalarında 1987-1 ile 2005-4 dönemini ele alarak Türkiye için ikiz açık hipotezini değerlendirmişlerdir. ARDL sınır testi uyguladıkları çalışmada, değişkenler arasında uzun ve kısa vadede oluşan dinamikleri ele almışlardır. Bulgulara bakıldığında, ilgili dönem boyunca Türkiye’de

Ricardocu Denklik hipotezi geçerli olmayıp Keynesyen yaklaşımın geçerli olduğu saptanmıştır. Nedensellik ilişkisine bakıldığında ise bütçe açıklarından cari açıklara yönelik bir nedensellik mevcuttur.

Yapraklı (2010) çalışmasında Türkiye'nin dış ticaret açıklarını etkileyen temel faktörleri ele almışlardır. Bu kapsamda 1998-1 ile 2010-4 arasındaki dönemi ele almışlar ve bütçe açığı, reel efektif döviz kuru endeksi ve reel para arzı çerçevesinde ARDL sınır testi uygulamışlardır. Çalışmadan çıkarılan sonuçlara göre hem kısa hem uzun vade de bütçe açığından dış ticaret açıklarına yönelik pozitif ve anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Barışık ve Kesikoğlu (2010) yaptıkları çalışmada, gelişen ekonomilerden 12 ülkeyi ele alarak ikiz açık hipotezini test etmişlerdir. Bu bağlamda 1991 ve 2007 dönemini ele almışlardır. Çalışmalarında, Newey ve Rosen ile Holt-Eakin tarafından geliştirilmiş olan panel nedensellik analizi kullanmışlardır. Bulgulara göre, ele alınan dönem boyunca ilgili ülkelerde ikiz açık hipotezi geçerli olup değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi anlamlı bulunmuştur.

Bahtiyar ve Bakır (2011), Türkiye ekonomisi için 1980 ve 2010 dönemlerini ele aldıkları çalışmalarında ikiz açık hipotezini test etmişlerdir. Seçili değişkenler ele alınarak kurulan regresyon modellerinden elde edilen bulgulara göre, bütçe açıklarında oluşan bir artış, cari açığı 0.14 oranında arttırmaktadır.

Mangır (2012) çalışmasında, Türkiye'yi 1980 ve 2011 bağlamında ele almış ve bütçe açıkları ile cari açık arasındaki ilişkinin varlığını test etmişlerdir. Johansen eşbütünleşme analizi kullanılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre, cari açık ile bütçe açıkları arasında uzun dönemli istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre ise, bütçe açığından cari açığa yönelik nedenselliğin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre kabul edilen hipotez Geleneksel Keynesyen Yaklaşım'dır.

Türkiye'ye yönelik yapılan çalışmaların beraberinde, bütçe açıklarının cari açıkları etkilemediği görüşünü savunan Ricardocu Denklik Hipotezini destekler nitelikte çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Bilgili ve Bilgili (1998), Türkiye'yi ele

olarak, 1975-1993 dönemini araştırmıştır. Regresyon analizi kuran yazarlar değişkenler arasında herhangi bir ilişki bulamamıştır.

Kuştepli (2001) ise çalışmasında, 1975-1995 dönemini ele almıştır. Eşbütünleşme ve nedensellik analizleri kullanan yazarlar ikiz açık hipotezini test etmişlerdir. Bu amaçla yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında, bütçe açıklarından cari işlemler açığına doğru istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik ilişkisi söz konusu değildir.

Çetintaş ve Barışık (2005), ikiz açıklar hipotezini 1973-2003 dönemine ait verileri kullanarak Türkiye bağlamında Granger ve Hasio nedensellik testleri kullanarak araştırmışlardır. Bulgulara göre Türkiye’de ikiz açık hipotezi geçerli değildir.

Aksu ve Başar (2005; 2009), çalışmalarında bütçe açıklarının dış ticaret açıklarının nedeni olduğunu ileri sürdükleri çalışmalarında ikiz açık hipotezinin Türkiye bağlamında değerlendirmişlerdir. Bu kapsamda, 1989-2003 ve 1994-2008 dönemlerini ele almışlardır. Çalışmadan ıkarılan sonuçlara göre ilgili dönemlerde her iki çalışmada da ikiz açık hipotezi Türkiye için geçerli değildir.

Yay ve Tastan (2007), ikiz açıklar hipotezini 1973 ve 2005 arasındaki dönemi sekiz gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi ele alarak değerlendirmişlerdir. alışmalarında spektral nedensellik analizi kullanan yazarlar veri mevcudiyeti nedeniyle her bir ülkeyi ayrı bağlamda değerlendirmişler ve çalışmayı 1987-2005 dönemi ele alarak geekleştirmişlerdir. Yazarların çalışmadan elde ettikleri bulgulara göre ele alınan dönem süresince Türkiye’de ne uzun vade de ne de kısa vade de ikiz açık hipotezinin varlığı söz konusu değildir.

Bolat vd. (2011) alışmalarında 1998-1 ve 2010-4 arasındaki dönemi ele alarak Türkiye için ikiz açık teoreminin geçerliliğini test etmişlerdir. Bu kapsamda çalışmalarında ARDL sınır testi yaklaşımını kullanmışlar ve ele alınan dönem bağlamında test etmişlerdir. Bulgulara göre, uzun dönem bağlamında cari açık ile bütçe açıkları arasında olası bir ilişki bulunmazken, kısa dönem de bu durum tam tersi olmuştur. Dolayısıyla, kısa dönemde her iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ve kuvvetli bir pozitif ilişkiye rastlanmıştır. Bu bağlamda çalışma,

uzun dönemde teori reddedilirken kısa dönemde ikiz açık teoreminin kabul edilmesi Ricardocu denklik teoreminin geçerli olduğunu kanıtlamıştır.

Tunçsiper ve Sürekçi (2011), çalışmalarında 1987-1 ile 2007-3 arasındaki dönemi ele alarak Türkiye bağlamında ikiz açık hipotezinin varlığını test etmişlerdir. Bu amaçla çalışmalarında VAR metodolojisi kullanmışlardır. Ele alınan dönem boyunca uygulanan VAR modele göre, Türkiye’de ikiz açık hipotezi geçerli değildir. Dolayısıyla cari açık ile bütçe açığı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır.

3.4. Ekonometrik Analiz

3.4.1. Veri Seti

Çalışmada 2006 yılı ilk çeyreği ile 2019 yılı ikinci çeyreği arasındaki dönemde cari açık ile bütçe açığı ilişkisi analiz edilmiştir. Analize dahil edilmeden önce ilgili dönemde cari açık verileri ve bütçe açığı verileri GSYİH ile oranlanarak analiz oran değişkenler arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan verilerin tümü Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) veri tabanından elde edilmiştir.

3.4.2. Metodoloji

Çalışmada öncelikle serilerin durağanlıkları analiz edilmiştir. ADF Testi ve Phillips Perron Testi yardımıyla öncelikle durağanlık analizi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ise Granger Nedensellik analizi yardımıyla seriler arasındaki ilişkinin yönü incelenerek analiz tamamlanmıştır.

3.4.2.1. DF Testi ve ADF Testi

Dickey ve Fuller tarafından 1979 yılında geliştirilen DF Testi yardımıyla serilerde birim kök varlığı incelenerek serilerin durağanlıkları analiz edilebilmektedir. DF Testinde birim kökün varlığı geleneksel t istatistiği yardımıyla incelenmeyip τ istatistiği yardımıyla incelenmektedir (Tarı, 2006: 174). DF Testinde serilerin durağanlığı sabitsiz ve trendsiz model, sabitli model, sabitli ve trendli model olmak üzere üç farklı model altında incelenmektedir. Modeller şu şekilde gösterilmektedir (Dickey ve Fuller, 1979: 427-428).

$$H_0: \gamma \geq 0 \quad (\gamma = \rho - 1)$$

$$H_1: \gamma < 0 \quad (\gamma = \rho - 1)$$

$$\Delta Y_t = \rho Y_{t-1} + e_t,$$

$$t=1,2,3,\dots$$

$$\begin{aligned}\Delta Y_t &= \mu + \rho Y_{t-1} + e_t, & t=1,2,3,\dots \\ \Delta Y_t &= \mu + \beta t + \rho Y_{t-1} + e_t, & t=1,2,3,\dots\end{aligned}\quad (1)$$

Bu modellerden ilki sabitsiz ve trendsiz model, ikincisi sabitli model ve üçüncüsü sabitli ve trendli modeldir. DF birim kök analizi sonuçlarına göre sıfır hipotezi kabul edilirse serilerde birim kök varlığı reddedilemez ve serilerin durağan olmadığı kabul edilir. Eğer alternatif hipotez kabul edilirse serilerde birim kök varlığı reddedilir ve serilerin düzeyde durağan oldukları kabul edilir (Gujarati, 2006: 231).

Dickey ve Fuller, 1981 yılında yaptıkları çalışmada otokorelasyonlu serilere DF Testinin uygulanamayacağı, bu serilerde birim kök varlığının Geliştirilmiş DF Test (ADF) yardımıyla analiz edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır (Bozkurt, 2007: 98). Bu test ϕ_i istatistikleri yardımıyla hesaplanmakta olan sabit, trend ve birim kök varlığını eş anlı olarak test eden bir F Testidir. ADF Test hipotezleri şu şekilde yer almaktadır (Dickey ve Fuller, 1981: 1059);

$$\begin{aligned}\phi_1: & & H_0: \gamma = \mu = 0 \\ \phi_2: & & H_0: \gamma = \mu = t = 0 \\ \phi_3: & & H_0: \gamma = t = 0\end{aligned}\quad (2)$$

ϕ_i istatistikleri aşağıdaki denklemde gösterilen şekilde hesaplanmaktadır. Burada r kısıt sayısını, T kullanılabilir gözlem sayısını ve k kısıtsız modelin içerdiği parametre sayısını temsil etmektedir (Enders, 1995: 239);

$$\phi_i = \frac{[SSR_{restricted} - SSR_{unrestricted}] / r}{SSR_{unrestricted} / (T-k)}\quad (3)$$

Çalışmada kullanılan ADF Testi bu yolla elde edilmiştir. DF Testi yardımıyla serilerde durağanlık analizi gerçekleştirilirken otokorelasyon sorunu ile karşılaşılması durumunda bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri modele eklenir. ADF Testi olarak adlandırılan bu yöntem ile otokorelasyonun neden olduğu sorun çözümlenmektedir. ADF Testi de DF Testi gibi sabitsiz ve trendsiz model, sabitli

model, sabitli ve trendli model olmak üzere üç farklı model aracılığı ile serilerin durağanlıklarını analiz etmektedir. Bu modeller şu şekildedir (Enders, 1995: 239);

$$\begin{aligned}\Delta Y_t &= \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i+1} \varepsilon_t \\ \Delta Y_t &= \alpha_0 + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t \\ \Delta Y_t &= \alpha_0 + \gamma Y_{t-1} + a_2 t + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t\end{aligned}\tag{4}$$

Model denklemlerinde Δ serinin birinci farkının alındığını göstermektedir. ΔY_t yeni seriyi ve t trendi göstermektedir. Otokorelasyon sorununun giderilmesi amacıyla farkı alınmış seriyi ΔY_{t-i+1} göstermektedir. Serilerin gecikmeli değerleri eklenerek DF testi ADF testine dönüştürülmüştür. ADF testinden elde edilen sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olabilmeleri için otokorelasyon bulunmamalıdır. Denklemden gecikme uzunluğu p ile gösterilmektedir. Gecikme uzunluğunun doğru belirlenebilmesi amacıyla Akaike Information Criterion (AIC), Hannan-Quinn Information Criterion (HQ), Final Prediction Error (FPE), Sequential modified LR Test (LR), Schwarz Information Criterion (SC) kriterleri kullanılmaktadır. Tüm bu kriterler asimtotik olarak tutarlıdır.

3.4.2.2. Phillips Perron Testi

Dickey ve Fuller birim kök testleri teorik olarak hataların istatistiki anlamda bağımsız ve sabit varyanslı oldukları varsayımına dayanmaktadır. Bu sebeple bu testlerin kullanıldığı serilerin hata terimlerinin sabit varyanslı ve korelasyonsuz olmaları gerekmektedir. Phillips ve Perron (1988) yaptıkları çalışmada bu varsayımlardan uzak farklı bir durağanlık analizi geliştirmişlerdir. Bu test yardımıyla benzer dağılıma sahip olmayan, bağımlılık düzeyleri zayıf ve genel kalıntılara uyumlu asimptotik bir teori sunmuşlardır. ADF testinin bir dönüşümü olan Phillips ve Perron testi ile sorunlu olan parametrenin bağımlılığı ortadan kaldırılmaktadır. Bu süreçte nonparametrik bir yöntem kullanılmaktadır. DF sürecinde regresyon

eşitliklerine uygulananın aksine bu testte yalnızca test istatistiğine dönüşüm uygulanmıştır. Phillips ve Perron testinin ADF test denklemlerinden türetiliş süreci şu şekildedir (Phillips, 1987, Phillips ve Perron, 1988, Çabuk ve Balcılar, 1998).

$$y_t = \bar{a}y_{t-1} + \bar{u}_t, \quad (5)$$

$$y_t = \hat{\mu} + \hat{a}y_{t-1} + \hat{u}_t, \quad (6)$$

$$y_t = \tilde{\mu} + \tilde{\beta} \left(t - \frac{1}{2}T \right) + \tilde{a}y_{t-1} + \tilde{u}_t, \quad (7)$$

5 numaralı denklem için veri oluşturma süreci şu şekilde işlemektedir;

$$y_t = ay_{t-1} + u_t \quad (t=1,2,3\dots) \quad (8)$$

$$a = 1 \quad (9)$$

D denkleminde verilen şekilde ve e denkleminde verilen kısıt altında gerçekleştirilen veri oluşturma sürecinde ekk tahmincilerinin katsayılarının dağılımları ve t istatistikleri incelenmiştir. 8 ve 9 numaralı denklemlerde sıfırdan farklı kayma terimi sürece dahil edildiğinde sonuç değişmediğinden veri oluşturma süreci 10 numaralı denklemde gösterilen şekilde belirtilebilir.

$$y_t = \mu + ay_{t-1} + u_t \quad (t=1,2,3\dots) \quad (10)$$

Süreçte u_t benzer ve bağımsız bir şekilde dağılım gerçekleştirdiğinde $\sigma^2 = \sigma_u^2$ sağlanır. Eğer u_t bu şekilde dağılmıyorsa eşitlik sağlanmaz. σ^2 'nin etkin tahmincisi h denkleminde belirtilmektedir.

$$\bar{\sigma}_u^2 = T^{-1} \sum_{t=1}^T u_t^2 \quad (11)$$

$$\bar{\sigma}_{Tl}^2 = T^{-1} u_t^2 + 2T^{-1} \sum_{t=1}^l w_{\tau l}^2 \sum_{t=\tau+1}^T u_t u_{t-\tau} \quad ; \quad w_{\tau} = 1 - \frac{\tau}{1+l} \quad (12)$$

Sorunlu parametrelerin bağımlılıklarının ortadan kaldırıldığı dönüştürülmüş test istatistikleri şu şekildedir.

$$Z_{\bar{a}} = T(\bar{a} - 1) - \frac{1}{2}(\bar{\sigma}_{Tl}^2 - \bar{\sigma}^2)[T^{-2} \sum_2^T y_{t-1}^2]^{-1}$$

$$Z(t_{\bar{a}}) = (\bar{\sigma}/\bar{\sigma}_u)t_{\bar{a}} - (1/2)(\bar{\sigma}_{Tl}^2 - \bar{\sigma}^2)[(T^{-2} \sum_{t=1}^T u_{t-1}^2)^{1/2}]^{-1} \quad (13)$$

$$Z_{\hat{a}} = T(\hat{a} - 1) - \frac{1}{2}(\hat{\sigma}_{Tl}^2 - \hat{\sigma}^2)[T^{-2} \sum_2^T y_{t-1}^2]^{-1}$$

$$Z(t_{\hat{a}}) = (\hat{\sigma}/\hat{\sigma}_u)t_{\hat{a}} - (1/2)(\hat{\sigma}_{Tl}^2 - \hat{\sigma}^2)[(T^{-2} \sum_{t=1}^T \hat{u}_{t-1}^2)^{1/2}]^{-1} \quad (14)$$

$$Z_{\tilde{a}} = T(\tilde{a} - 1) - \frac{1}{2}(\tilde{\sigma}_{Tl}^2 - \tilde{\sigma}^2)[T^{-2} \sum_{t=1}^T y_{t-1}^2]^{-1}$$

$$Z(t_{\tilde{a}}) = (\tilde{\sigma}/\tilde{\sigma}_u)t_{\tilde{a}} - (1/2)(\tilde{\sigma}_{Tl}^2 - \tilde{\sigma}^2)[(T^{-2} \sum_{t=1}^T \tilde{u}_{t-1}^2)^{1/2}]^{-1} \quad (15)$$

Bu test istatistiğinin limit dağılımı Dickey ve Fuller tarafından geliştirilen test istatistiğinin limit dağılımı ile aynıdır. Bu nedenle her iki test için de aynı tablolar kullanılabilir. Z testi olarak adlandırılan ve Phillips ve Perron tarafından önerilmiş olan bu metod artı yönlü hareketli ortalamalara sahip zaman serilerinde daha etkindir. Diğer testlere göre daha yüksek tahmin gücüne sahiptir. Fakat eksi yönlü hareketli ortalamalara sahip zaman serilerinde bu test boyut çarpıklığına neden olmaktadır. Bu nedenle kullanımı önerilmemektedir (Phillips ve Perron, 1988).

3.4.2.3. Granger Nedensellik Testi

Korelasyon analizi yardımıyla iki seri arasındaki neden sonuç ilişkisi tam anlamıyla tespit edilememektedir. Granger nedensellik testi yardımıyla ise iki serinin gecikmeli değerlerinin serilere ait bir değeri açıklamada ne kadar etkin olduğu incelenmektedir. Bu test yardımıyla serilerden hangisinin diğerine öncülük ettiği araştırılmaktadır (Granger, 1969).

$$X_t = \sum_{j=1}^m a_j X_{t-j} + \sum_{j=1}^m b_j Y_{t-j} + \varepsilon_j \quad (16)$$

$$Y_t = \sum_{j=1}^m c_j X_{t-j} + \sum_{j=1}^m d_j Y_{t-j} + \mu_t \quad (17)$$

Granger (1969) çalışmasında Y serisine ait bir öngörü gerçekleştirilirken X serisine ait gözlemlerin gecikmeli değerlerinin kullanılması, kullanılmadığı duruma göre daha etkin sonuçlar veriyorsa X serisinin Y serisinin Granger nedeni olduğunu belirtmiştir. Nedensellik ilişkisini bu şekilde açıklayan Granger (1969) nedensellik ilişkisinin yönünü ise $X \Rightarrow Y$ şeklinde göstermektedir. Bu test aracılığıyla bir öngörü gerçekleştirilmemektedir. Bir nedensellik analizi gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle serilerin durağanlıklarının sağlanması gerekmektedir (Granger, 1988:554).

Granger nedensellik testi sonucunda üç farklı ilişki türü tespit edilebilmektedir. Bunlardan ilki X serisinden Y serisine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisidir. Bu durumda X değişkeni Y değişkeninin Granger nedenidir ancak Y değişkeni X değişkeninin Granger nedeni değildir. İkinci tür ilişki ise Y serisinden X serisine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisidir. Burada ise Y serisi X serisinin granger nedeni iken X serisi Y serisinin Granger nedeni değildir. Son olarak üçüncü tür ilişkide ise X değişkeni ile Y değişkeni arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Bu durumda ise hem X değişkeni Y değişkeninin Granger nedenidir hem de Y değişkeni X değişkeninin Granger nedenidir (Tiryaki, 2013).

Granger nedensellik analizinde değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin belirlenebilmesi için öncelikle değişkenlere ait zaman serilerinin deterministik bileşenlerinden ayrıştırılması gerekmektedir. Farklı bir ifade ile serilerin kovaryans durağan durumda ve rassal yürüyüş sürecinde olması gerekmektedir. Eğer yalnızca rassal bileşimlerin etkisi bulunursa değişkenlere ait zaman serilerinin geçmiş dönem gözlemlerinin gelecek dönem üzerinde bir etkisi bulunmaz (Hacıhasanoğlu, 1983).

3.4.3. Ekonometrik Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle durağanlık analizi sonuçlarına yer verilmektedir. Serilerin tümünün düzey durağan olması nedeniyle uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinin ardından Granger Nedensellik analizi gerçekleştirilmiştir.

3.4.3.1. Ampirik Analiz Sonuçları

Tablo 2: Durağanlık Analizi Sonuçları

H_0: Serinin birim kökü vardır				
Dışsal Değişken : Sabitli (C), Sabitli ve Trendli (C+T)				
Seri Adı:	ADF		PP	
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
BA	0.0019	0.0121	0.0000	0.0000

Tablo'da yer alan sonuçlar incelendiğinde hem cari açık serisinin hem de bütçe açığı serisinin ADF ve PP testlerine göre sabitli model için ve sabitli ve trendli model için düzeyde durağan olduğu görülmektedir.

3.4.3.2. Gecikme Uzunluğu Seçim Kriterleri

Gecikme uzunluğu analizi yapıldığında LR, FPE, AIC ve HQ bilgi kriterlerinin 5 gecikmeyi ve SC bilgi kriterinin 2 gecikmeyi önerdiği görülmektedir. Çalışma 5 gecikmeye göre yapılmıştır.

Tablo 3. Gecikme Uzunluğu Seçimi

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	243.58	NA	1.46	-10.06	-9.98	-10.03
1	260.36	31.45	8.56	-10.59	-10.36*	-10.51
2	261.73	2.45	9.56	-10.48	-10.09	-10.34
3	266.29	7.79	9.36	-10.51	-9.96	-10.30
4	275.93	15.66	7.44	-10.74	-10.04	-10.48
5	287.09	17.19*	5.56*	-11.04*	-10.18	-10.72*
6	288.38	1.88	6.30	-10.93	-9.91	-10.54

3.4.3.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Tablo 4. Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: Bütçe Açığı			
	Chi-sq	df	Prob.
CA	18.01368	5	0.0029

Bağımlı Değişken: Cari Açık			
	Chi-sq	df	Prob.
BA	4.537461	5	0.4749

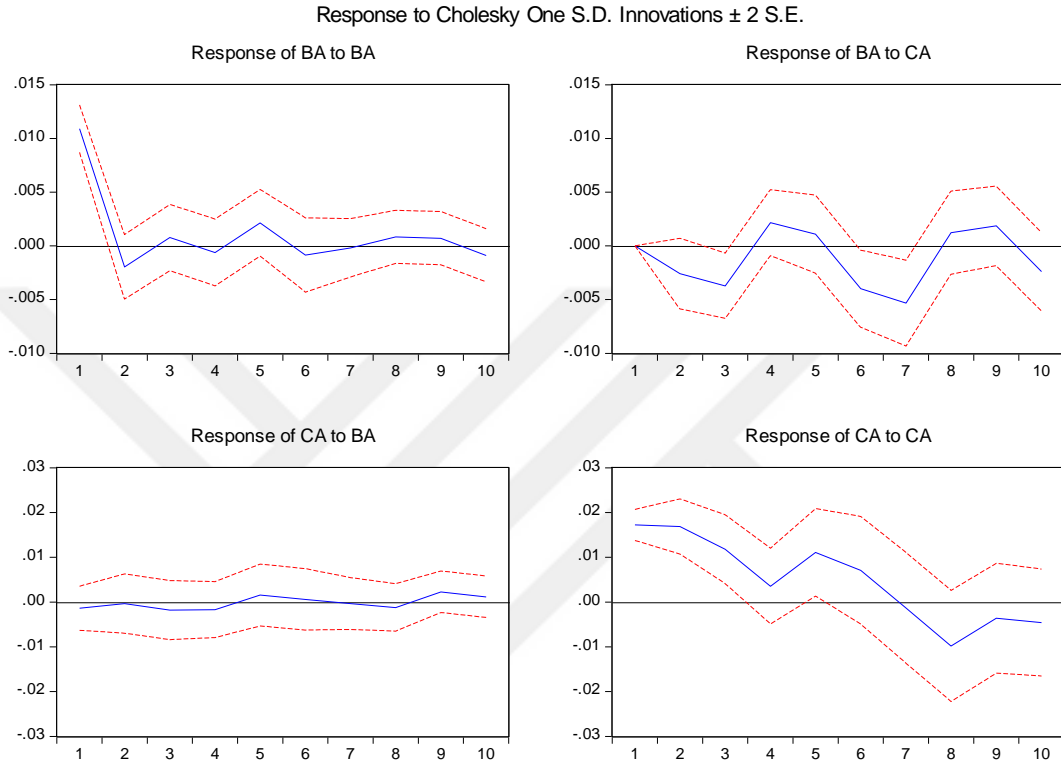
$H_0: X Y'$ nin Granger Nedeni Değildir

$H_1: X Y'$ nin Granger Nedenidir

Granger nedensellik analizi sonuçları incelendiğinde Cari Açık değişkeninden Bütçe Açığı değişkenine doğru bir Granger Nedensellik ilişkisi bulunduğu ancak Bütçe Açığı değişkeninden Cari Açık değişkenine doğru Granger Nedensellik ilişkisi bulunmadığı görülmektedir.

3.4.3.4. Etki Tepki Analizi

Tablo 5. Etki Tepki Analizi

Etki tepki analizi sonuçları incelendiğinde Granger Nedensellik analizine benzer sonuçlar elde edilmektedir. Cari açığındaki bir birimlik şoka bütçe açığının istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönlü bir tepki verdiği ancak bütçe açığındaki bir birimlik şoka cari açığın istatistiksel olarak anlamlı bir tepki vermediği görülmektedir. Buradan da cari artan cari açıkların artan bütçe açıklarının bir nedeni olduğu ancak bütçe açıklarında bu yönde bir ilişkinin bulunamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Bir ülkenin makroekonomik dengesinin sağlanması iç ve dış denge uyumundan kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kurulan uyumun istikrarlı olması için mevcut düzensizlik ve dengesizliklere iyi odaklanması gerekmektedir. Dengenin sağlanmasında önemli görülen adımlar atılmalı ve sorunlar için çözüm yolları bulunmalıdır. Bu bağlamda, iç denge uyumu için bütçe açıklarına odaklanması, dış denge uyumu için cari açıklara odaklanması gerekmektedir. Her iki açığın birbirleri ile etkileşimleri ve uygulanan ekonomi politikaları açısından da önemi büyüktür.

Bu bağlamda hipotezin kolay anlaşılabilirliği açısından çalışmanın ilk bölümünde öncelikle bütçe ve bütçe açığı kavramlarına, alternatif tanımlarına, farklı iktisadi yaklaşımlara, nedenlerine ve finansman yöntemlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise ödemeler bilançosu ve cari işlemler hesabının tanımı yapılmış, farklı iktisadi yaklaşımlar konu edinilmiştir, ayrıca cari açığın tanımı, nedenleri ve finansman yöntemlerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise ikiz açıklar hipotezinin ortaya çıkışından ve hipoteze yönelik yaklaşımlardan bahsedilmiştir. Son olarak Türkiye ekonomisi üzerinde yapılan ampirik çalışmalara yer verilmiştir.

Bütçe açığı ile cari açık arasında ilişkisini olduğunu öne süren İkiz Açıklar hipoteziyle ilgili yapılan çalışmalar bir görüş birliğine kavuşmamıştır. Kimi çalışmalar geleneksel görüşü destekler nitelikte sonuçlara ulaşırken kimi çalışmalar ise Ricardocu yaklaşımı destekler nitelikte sonuçlara ulaşmışlardır. Bu durumun en temel nedenleri arasında, çalışmada kullanılan veri setleri, farklı gözlem sayıları ve ekonometrik yöntemler gösterilebilmektedir. Çeşitli bir çok yaklaşım olmakla beraber teoremin varlığı bulunurken ülkelerin uygulamaya koyacağı ekonomi politikaları önemlidir. Bu nedenle, teoremin ülkelerin ekonomileri için geçerli olup olmadığı her bir ülke özelinde, farklı metodlarla incelenmeli ve elde edilen sonuçlara göre ekonomi politikaları belirlenmelidir.

Bu alışmada, Türkiye için 2006 yılı ilk çeyreği - 2019 yılı ikinci çeyreği arasındaki dönem için cari açık ile bütçe açığı ilişkisi analiz edilmiş ve ikiz açık hipotezi test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre Granger nedensellik analizi sonuçları incelendiğinde Cari Açık değişkeninden Bütçe Açığı değişkenine doğru bir nedensellik ilişkisi bulunduğu fakat Bütçe Açığı değişkeninden Cari Açık değişkenine doğru Granger Nedensellik ilişkisi bulunmadığı saptanmıştır.

KAYNAKÇA

Acaravcı, A. ve Öztürk, İ. (2008). *Twin Deficits Phenomenon: Empirical Evidence From the the ARDL Bound Test Approach for Turkey*. Bulletin of Statistics ,Economics,2(A08) S.57-64 Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi International Journal of Economics, Business and Politics <http://dergipark.gov.tr/ueip> 2018, 2 (2), 231-240.

Akbostancı, E. ve Tunç, G. (2002). *Turkish Twin Deficits: An Error Correction Model of Trade Balance*. METU Economic Research Center Working Papers in Economics,01/06.

Akgündüz, A. (1997). *Arşiv Belgeleri Işığında Sayıştay Tarihi*. 135. Kuruluş Yıldönümü, Sayıştay Yayınları.

Aksoy, Ş. (1993). *Kamu Bütçesi*. Filiz Kitabevi İstanbul.

Aksu, H., ve Başar, S. (2005). *İkiz Açıklar Hipotezi'nin Türkiye Açısından Araştırılması*. İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, 20(234), 109–114.

Akşid, M. ve Friedman, M. (1993). *Para Arzının Enflasyon Uzerindeki Etkisi ve M. Friedmanın Enflasyon Yaklaşımı*. Maliye Yazıları Dergisi, Ocak-Mart 1993, sayı 48, s. 84.

Aktan, C. C. (2000). *Arz Yönlü İktisat*. The Virtual Library on Social Sciences:http://www.canaktan.org/ekonomi/iktisat-okullari/okullar/arz_iktisat.htm(erişimtarihi: 12/01/2012).

Arslan, C. (2019). *Katalaksi. İktisatta Son Beşli*. 4T Yayınevi, Zeytinburnu, İstanbul.

Aslan, H. (1997). *Enflasyonist Finansman Politikası*, Ak-Bil Yayıncılık, No:1, Bursa 1997.

Ata, A. ve Yücel, F. (2003). *Eş Bütünleşme ve Nedensellik Testleri Altında İkiz Açıklar Hipotezi*. Türkiye Uygulaması Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (12).

Ata, A. Y. ve Yücel, F. (2003). *Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Testleri Altında İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(12), 97-110.

Ataç, B. (1994). *Maliye Politikası* (1. Basım) Ankara: Turhan Kitabevi.

Ataç, B. (1994). *Maliye Politikası: Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları* (3. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:86.

Ataç, B. (2002). *Maliye Politikası*. 6.baskı Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.

Ay, A.; Karaçor, Z.; Mucuk, M. ve Erdoğan, S. (2004). *Bütçe Açığı Cari İşlemler Açığı Arasındaki İlişki Türkiye Örneği (1992-2003)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 75-82.

Bahtiyar, G. ve Bakır, H. (2011). *Türkiye’de İkiz Açık Hipotezi*. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi Bilimler Dergisi ,3(2), 82.

Barışık, S. ve Kesikoğlu, F. (2010). *Türkiye’de Bütçe Açıklarının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi 1987-2003 VAR, Etki-Tepki Analizi, Varyans Ayırıştırması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt:61, Sayı: 4, Aralık 2010.

Barro, H. J. (1989). *The Ricardian Approach to Budget Deficits*. Journal of Economic Perspective, 3 (2): 23-39.

Barro, R. J. (1989), The Ricardian Approach to Budget Deficits, *The Journal of Economic Perspectives*, 3(2), 37-54.

Batirel, Ö. F. (1987). *Kamu Bütçesi*, İstanbul: Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları Beşinci Baskı.

Bayrak, M. ve Esen, Ö. (2012). *Bütçe Açıklarının Cari İşlemler Dengesi Üzerine Etkileri İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*, Ekonomik Yaklaşım. 23 (82).

Bernheim, B. (1989). *A Neoclassical Perspective on Budget Deficits*. Journal of Economic Perspectives, 3(2), 55-72.

Bilgili, E. ve Bilgili, F. (1998). *Bütçe Açıklarının Cari İşlem Dengesi Üzerindeki Etkileri :Teori ve Uygulama İktisat İşletme Finans Dergisi*. 146.sayının Eki ,4-6.

Blejer, M. ve Cheasty, A. (1991). *The Measurement of Fiscal Deficits:Analitical and Methodological Issues*. Journal of Economic Literature, 1644-1678.

Bolat, S.; Belke, M. ve Aras, O. (2011). *Türkiye’de İkiz Açık Hipotezinin Geçerliliği; Sınır Testi Yaklaşımı*. Maliye Dergisi, 26(1),247-364.

Bozkurt, H. (2007). *Zaman Serileri Analizi*. Ekin Kitabevi, Ankara.

Cebula, C. R. (1987). *The Deficit Problem in Perspective*, by D.C. Heath and Company, Lexington Box, D.C. Masachusetts, Toronto.

Civan, M. ve Uğurlu, M. (2005). *Türkiye’de Kamu Finansman Dengesi, Bütçe Açıklarının Gelişimi ve Finansmanında İzlenen Yolların Etkinliği*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (25), 46-59.

Coşkun, G. (2000). *Devlet Bütçesi*. 6.Baskı Ankara.

Çabuk, A. ve Balcılar, M. (1998). *What Does A Unit Root Mean? The Statistical and Economic Interpretation Of Unit Root Processes With A Survey Of Unit Root Test*. Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences, Cukurova University, Special Issue on Econometrics, 8, 289- 332.

Çetin, A. (2005). *Kamu Borçlarının Makroekonomik Etkileri: Ampirik Bir Analiz*. Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 19, 67-69.

Çetintaş, H. ve Barışık, S. (2005). *Yapısal Kırılma ,Birim Kök ve İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye den Ampirik Bulgular*, Maltepe Üniversitesi İİBF Dergisi1:43-55.

Demir, Ö. (1997). *Türkiye’de Kamu Açıkları ve Artış Sebepleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, İzmir, 1997.

Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979). *Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root*. Journal of the American Statistical Association, 74, S. S. 427.

Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). *Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root*. Econometrica, 49(4), S. S. 1058.

Egeli, H. (2002). *Mali Açıkların Ölçümüne Yönelik Bazı Gözlemler ve Bu Konuda Geliştirilmiş Alternatif Açık Ölçüleri*. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2).

Egeli, H. (2006). *Bütçe Politikası Ders Notları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İ. İ. B. F, İzmir, 2006.

Eishner, R. (1989). *Budget Deficits, Rhetoric and Reality*. The Journal of Economic Perspectives, 3(2), 73-93.

Emirkadı, Ö. (2017). *Türkiye Ekonomisinde İkiz Açıklar: Kuramsal Yaklaşımlar ve Ampirik Literatür Üzerine Değerlendirmeler*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(3), 81-99.

Enders, W. (1995). *Applied Econometric Time Series*. United States of America: John Wiley & Sons, Inc.

Erdil, Ş. (2011). *Türkiye'nin Cari Açık Sorunu*. Ekonomi Bilimleri Dergisi Cilt 3, No 2, 2011 Issn: 1309-8020.

Erdinç Z.(2008). *İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye de 1950-2005 Yılları Arasında Bütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik Testi İle İncelenmesi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8(1), 209-222.

Evgin, T. (1994). *90'lı Yıllarda Bütçe ve Bütçe Açığının Finansmanı*. Ekonomik Yaklaşım, 5(13), 19-46.

Feldstein, M. (1986). *The Budget Deficit and The Dollar*, NBER Working Paper , No: 1898

Fleming, J. M. (1962). Domestic financial policies under fixed and under floating exchange rates. Staff Papers, 9(3), 369-380.

Gedik, M. A. (2007) *Kamu Açıkları, Ekonomik Etkileri ve Çözüm Önerileri*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Gök, A. (2007). *Türkiye’de İç Borçlanmanın Ekonomik Etkileri*. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi 28(1), 119-138.

Gök, B. ve Altay, O. (2007). *Türkiye de İkiz Açıklar Hipotezi 1989-2005*. TİSK Akademi Dergisi 2(13), 186-196.

Granger, C. (1969). *Investigating Causal Relation by Econometric Models and Cross-Spectral Methods*. *Econometrica*, 427-438.

Granger, C. W. (1988). *Causality, cointegration, and control*. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2-3), 551-559.

Granger, C. W. (1988). *Some recent development in a concept of causality*. *Journal of econometrics*, 39(1-2), 199-211.

Gujarati, D. N. (2006). *Temel Ekonometri*. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 4. Baskı, Çevirenler: Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen, 718-719.

Günay, A. (2006). *Mali Disiplinin Sağlanmasında Anayasal Denk Bütçe Yaklaşımı Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, Kasım 2006.

Günay, A. (2007). *Mali Disiplinin Sağlanmasında Anayasal Denk Bütçe Yaklaşımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (1. Baskı). Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.

Gürsoy, B. (1980). *Kamusal Maliye*. 2.cilt Bütçe Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Hacıhasanoğlu, B. (1983). *Türkiye’de Para Arzı ile Enflasyon Arasında Nedensellik İlişkisi*. Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1(1).

Heilbroner, R. ve Bernstein, P. (1989). *The Debt and The Deficit False Alarms / Real Possibilities*, w.w.w. Norton Company, New York, London, 57-77.

Hyman, N. D. (1990). *Public Finance A Contemporary Application of Theory to Policy*, The Dryden Press Printed in The United States of America, Chicago.

İnce, M. (1996). *Devlet Borçlanması (Kamu Kredisi)*, Genişletilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1996.

İşeri, M., ve Aktaş, Z. (2005). *İMKB’de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler*. Yaklaşım Dergisi(151), 371-385.

Karatay, P. (2008). *İkiz Açıklar Hipotezi ve Türkiye Uygulaması (1990-2006)*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karluk, R. (2002a). *Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim (7. Baskı)*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Kazgan, G. (1993). *İktisadi Düşünce*, 6.b., Remzi Kitapevi, İstanbul.

Kör, E. (2012). *İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kuştepelı, Y. (2001). *An Emprical Investigation of the Feldstein Chain for Turkey*. Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 2(1), 99-108.

Kutlar, A. ve Şimşek, M. (2001). *Türkiye de Bütçe Açıklarının Dış Ticaret Açıklarına Etkileri*, Ekonometri Bir Yaklaşım :1984(4)-2000(2), D.E.Ü.B.F Dergisi 16(1),1-3.

Mammadov, F. (2008). *Bütçe Açıklarının Finansmanı ve Makroekonomik Etkileri: Azerbaycan Örneği (1992-2006)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı), İstanbul, 2008.

Mangır, F. (2012). *Türkiye İçin İkiz Açıklar Hipotezi Testi (1980-2011)*, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(2), 136-149.

Mankiw, N.G. (2002). *Macroeconomics*, 5. Baskı, Worth Publishers, New York.

Mundell, R. A. (1960). *The monetary dynamics of international adjustment under fixed and flexible exchange rates*. The Quarterly Journal of Economics, 74(2), 227-257.

Obstfeld, M. (2001). International macroeconomics: beyond the Mundell-Fleming model. National Bureau of Economic Research. NBER Working Paper, 8369, 1-54.

Önder, İ. ve Kirmanoğlu, H. (1996). *Kamu Açıklarının Tanımlanması, Ölçümü ve Etkileri*. Kamu Kesimi Finansman Açıkları, X. Türkiye Maliye Sempozyumu, 14-18 Mayıs 1994: Antalya, İstanbul Üniversitesi Basımevi, (554), 33-58.

Papadogonas, T. ve Stournaras, Y. (2006). *Twin Deficits and Financial Integration in EU Member-States*, *Journal of Policy Modeling*.

Parasız, İ. (1996). *Makro Ekonomik Teori ve Politika*, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Parasız, İ. (2006). *Makro Ekonomi: Teori ve Politika* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 9. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Perkins, J. O. N. (1997). *Budget Deficits and Macroeconomic Policy*, st.Martins Pres,Inc, Scholarly and Reference Division, New York.

Phillips, P. C. (1987). *Time series regression with a unit root*. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 277-301.

Phillips, P. C. B. ve Perron P. (1988). *Testing For A Unit Root in Time Series Regression*, *Biometrika*, Vol. 75, No. 2., 335-346.

Phillips, P. C., & Perron, P. (1988). *Testing for a unit root in time series regression*. *Biometrika*, 75(2), 335-346.

Phillips, P. C., ve Perron, P. (1988). *Testing for a unit root in time series regression*. *Biometrika*, 75(2), 335-346.

Pınar, A. (2007). *Maliye politikası: Teori ve Uygulama*. Ankara: Naturel Yayınları.

Romer, D. (2001). *Advanced Macroeconomics (4.Edition)*, Boston: McGraw-Hill Irwin.

Roubini, N. ve Backus, D. (1998). *Lectures in Macroeconomics*. Chapter 1: Monitoring Macroeconomic Performance, 1-33.

Sayar, N. (1970). *Kamu Maliyesi: Bütçe Prensipleri ve Tatbikatı*. 2.Cilt, İstanbul: Sermet Matbaası.

Scacciavillani, M. F., & Knight, M. M. D. (1998). Current accounts: what is their relevance for economic policymaking?. International Monetary Fund. IMF working paper No:71

Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama* (16. baskı), İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Şahin, M. ve Uysal, Ö. (2013). *Bütçe ve Mali Demokrasi*, (Ed. Altuğ, F. Kesik, A & Şeker, M.). Kamu Bütçesinde Yeni Yaklaşımlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Şen, H. ve İ. Sağbaşı (2004), *Bütçe Açıkları, Teori ve Türkiye Uygulaması*, Seçkin Yayınevi Ankara.

Şen, H., Sağbaşı, İ. ve Keskin, A. (2007). *Bütçe Açıkları ve Açık Finansman Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*. (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı) Ankara: Orion Kitabevi.

Şen, H.; Sağbaşı, İ. ve Keskin, A. (2007). *Bütçe Açıkları ve Açık Finansman Politikası*, Teori ve Türkiye Uygulaması, Ankara, 2007.

Tandircioğlu, H. (1999). *Kamu Borçlanması James Buchanan, " Public Debt"*. New Palgrave Dictionary of Economics, 5'ten çeviri, Eriim: 07.03.2006, http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-genel/digeryazilar/tandircioglu-kamu-borclanmasi.pdf

Tanzi V, (1993). *Fiscal Deficit Measurement*, IMF Staff Papers, Washington, 1993.

Tarı, R. (2006). *Ekonometri*. Avcı Ofset, Umuttepe Yayıncılık. 4. Baskı, 395.

Timur, Y. (2005). *Cari İşlemler ve Bütçe Açığı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Teori ve Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kayseri.

Tiryaki, A. (2013). *1980 Sonrası Kamu Gelirleri ile Eğitim Harcamaları Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Analizi*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

Tunçsiper, B. ve Sürekçi, D. (2011). *Türkiye de İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliğinin Zaman Serisi Analizi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11(3),103-120.

Tüğen, K. (2013). *Devlet Bütçesi*. İzmir:Bassaray Matbaası, 2013,1.

Türk, İ. (1994). *Maliye Politikası*, 10.b., Ankara, Turhan Kitapevi,1994.

Türkan, E. (1997). *Alternatif Kamu Açığı Tanımları: İşlevsel Kamu Açığı*, ODTÜ Gelişme Dergisi, 24(4), 549-573.

Utkulu, U. (2003). *Türkiye'de Bütçe Açıkları ve Dış Ticaret Açıkları Gerçekten İkiz Mi? Koentegrasyon ve Nedensellik Bulguları*, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,18 (1).

Ümit, A. Ö. ve Yıldırım, K. (2008). *İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Analizi.*, İktisat, İşletme ve Finans, 23(267), 116-132.

Yapraklı, S. (2010). *Türkiye de Esnek Döviz Kuru Rejimi Altında Dış Açıkların Belirleyicileri:Sınır Testi Yaklaşımı*. Ankara Üniversitesi SBF dergisi 65.

Yay, G. ve Taştan, H. (2007). *İkiz Açıklar Olgusu: Frekans Alanında Nedensellik Yaklaşım*. İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 37,87-111.